

Baerne

In dit nummer o.a.:

- Terugblik Historische Kring Baerne
- 65 jaar Scoutcentrum Buitenzorg, maar (officieel) al 89 jaar scouting in Baarn!
- Zestig jaar bosbad De Vuursche (1954-2014)
- Veertig jaar theater aan de Rembrandtlaan

Tijdschrift van de Historische Kring Baerne

Hét ware huis

Van Berkum Makelaars

Van Berkum Makelaars bv | Makelaars in en taxateurs van onroerende zaken
Nieuw Baarnstraat 93 Postbus 135 3740 AC Baarn | Lid NVM Wonen - BOG
telefoon (035) 541 84 45 | info@vanberkummakelaars.nl

Baerne

VAN UW VOORZITTER

Deze maand nemen we een voorschot op het 40-jarig bestaan van onze vereniging, dat officieel pas in december van start gaat. Als eerste jubileumactiviteit is er op zaterdag 27 september a.s. een symposium in kasteel *Groeneveld* over de toegevoegde waarden van Baarn, de zogenaamde 'Parels van Baarn', waarop we aansluitend een receptie houden. Op die dag bent u van harte welkom en u hebt inmiddels een uitnodiging hiervoor ontvangen. Deze fraaie en dikke jubileumuitgave van de *Baerne* geeft u een keur aan mooie verhalen, onder meer over andere jubilea, om nog even door te nemen voordat u naar de receptie komt.

Ik wil op deze plaats alle voorgangers en huidige vrijwilligers in het zonnetje zetten die de afgelopen veertig jaar de vereniging in de vaart en op koers hebben weten te houden. Volgens mijn calculaties zijn dat circa 600 mensen geweest die het van belang vonden om iets voor de vereniging te doen: van voorzitterschap tot letters hakken op de Oude Begraafplaats, van archiveren tot fotograferen, van onderzoeken en artikelen schrijven tot het maken van een communicatieopzet. U ziet dat binnen de HKB voor elk wat wils te vinden is, er kunnen tenminste vijftig verschillende vrijwilligerstaken verricht worden.

We zijn een vereniging die meetelt in de Baarnse gemeenschap en daar zijn we trots op. Het kost echter veel energie om dat zo te houden en het vraagt de inzet van velen.

De zo broodnodige aanpassingen van de verenigingsstructuur en de wijze van optreden en communiceren om de snel veranderende wereld om ons heen een stapje voor te blijven, zorgen voor enige discussie. Het vraagt persoonlijke moed om de veranderingen te accepteren en opgewekt onze taken te blijven verrichten. Dat lukt niet zonder vallen, maar door weer op te staan en eendrachtig de schouders onder onze missie te zetten, kan elke verandering het hoofd geboden worden. Positief de veranderingen aangaan is een mooie opgave voor de komende tien jaar.

Graag tot ziens op kasteel *Groeneveld*, dan hef ik samen met u het glas op een gezonde HKB!

André Mascini

INHOUD

Terugblik HK Baerne	66
Excursie naar Dordrecht	76
Teunis Pluim, 150e geboortedag	77
Baarn en WO-I	80
65 jaar Scoutcentrum	85
Giften tweede kwartaal 2014	89
André Mascini, voorzitter HKB	94
Zestig jaar bosbad De Vuursche	96
Duizend jaar Baarn	100
Expositie 'Baarn spoort...'	102
Baarn in vogelvlucht	103
Veertig jaar De Speeldoos	104
Colofon en agenda	116

Voorzijde omslag: Stunten vanaf de hoge duikplank in het bosbad De Vuursche.

Baerne

TERUGBLIK HISTORISCHE KRING BAARN

Bij een 40-jarig jubileum past een terugblik. Veertig jaar is ongeveer een half mensenleven en een aantal van de actieve HKB-leden van het eerste uur is helaas al overleden. Maar gelukkig zijn er ook nog mensen in leven die de HKB hebben opgebouwd. Hun herinneringen vormen de basis voor deze terugblik.

door: Marjo Stam

Al vanaf 1939 bestond er in Baarn een Oudheidkamer. Maar veel meer dan een gemeentelijk depot met spullen die via schenkingen waren verkregen, was het niet. De gemeente Baarn hechtte er weinig waarde aan en met een kleine gemeentelijke subsidie konden net de huisvestingskosten voor de Oudheidkamer worden gedekt. De collectie werd in de loop der jaren op verschillende plekken ondergebracht, o.a. in de Julianaschool, op de zolder boven de poort van het Mesdagplein en vanaf 1954 in huize Holland aan de Javalaan. Ruimte voor exposities of lezingen was er niet. Dit jarenlange kommervolle bestaan eindigde op 4 april 1968 met het besluit van de gemeente om de Oudheidkamer op te heffen.

Maar nadat in 1974 'Honderd Jaar Spoor' in Baarn was herdacht met een expositie die veel belangstelling trok, nam mr. C.C.M. (Chris) Collard een initiatief: hij deed een oproep in de *Baarnsche Courant* om een historische vereniging in het leven te roepen. Deze keer moest het niet gedragen worden door een 'groepje enkelingen of een gemeentelijke commissie (...) maar be-

staan uit een vereniging van in historie geïnteresseerden.' Deze oproep viel in goede aarde, zo'n 40 belangstellenden kwamen naar de eerste bijeenkomst in de Oosterschool en op 17 december 1974 werd in het Nutsgebouw aan de Burgemeester Penstraat de Historische Kring Baerne officieel opgericht. Naast de algemene vereniging werden er twee werkgroepen gevormd: de archeologische werkgroep (ARWE) en de werkgroep Oudheidkamer. Kort daarna kwamen daar nog de werkgroep Interviews en Reportages en de werkgroep Archiefonderzoek en -beheer bij. De latere voorzitter Bep Grootendorst-Doornekamp was met haar echtgenoot Leo bij de oprichtingsvergadering: 'Vanaf het begin trok de Historische Kring mensen aan uit de in die tijd nog behoorlijk in sociale lagen verdeelde Baarnse bevolking. Belangstelling voor het verleden was wat de leden verbond.'

Werkgroep ARWE

Ook Noor Bijvanck reageerde op de advertentie en kwam naar de bijeenkomst. Voor ze het in de gaten had was ze, samen met Flud van Giffen, lid van de ARWE: 'We hadden bekende archeo-

*Leden werkgroep ARWE determineren vondstmateriaal opgraving uitbreiding gemeentehuis.
V.l.n.r.: Rien Romijn, Thijs en Frieda Muts, jeuglid & aardwerkspecialist Thomas Cleij, Bart Braat en Jan van der Laan.*

logen in onze families, voor Chris Collard was dat de aanleiding ons over te halen een archeologische werkgroep te beginnen. We wisten van niks.' Ook Bart Braat behoorde tot de ARWE-leden van het eerste uur. Na een bezoekje aan de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek (ROB) in Amersfoort, waar de werkgroep wat basisuitleg kreeg en enkele kaarten, gingen de leden op pad voor hun eerste expeditie tussen Baarn en Blaricum (o.a. opgraving van fundamente van het slot *Ruysdael*), al dan niet onder begeleiding van een enthousiaste medewerker van de ROB. De kennis werd met cursussen archeologie

bijgespijkerd. Een mijlpaal was de vondst in 1975 van de verdwenen helft van de doopvont in de Pauluskerk op de Brink. In 1976 en 1977 werd een, nog steeds roemruchte, archeologische tocht naar de Duitse Lüneburgerheide ondernomen. De herinneringen bij de toenmalige deelnemers zijn enigszins vervaagd, maar iedereen is het er over eens dat het koud was en sneeuwde. 'We liepen met z'n allen gebukt over een prehistorische akker op zoek naar vuurstenen of andere vondsten uit het stenen tijdperk. De opbrengst was gering'. Sinds september 1985, dus al bijna 30 jaar, is Jan van der Laan coördinator van

de ARWE. Als jongen van dertien werd Jan al gegrepen door de archeologie en hij heeft heel wat opgravingen en onderzoeken meegemaakt: de steentijd-opgravingen van De Drie Eiken en Eemdalen 6, en ook de onderzoeken bij het gemeentehuis en de Leestraat. Sinds het *Verdrag van Malta* (ook wel het Verdrag van Valletta genoemd) uit 1992 mag er alleen nog worden opgegraven door, of onder auspiciën van, beroepsarcheologen of een bedrijf of instantie met archeologische opgravingbevoegdheid. Dit betekent dat de ARWE officieel niet meer mag opgraven of het gebied moet door de beroepsarcheologen als niet interessant of te kleinschalig worden aangemerkt. In een dergelijk geval moeten eventuele vondsten wel aange meld worden.

Werkgroep Oudheidkamer

De Oudheidkamer begon feitelijk met niets. De overgebleven spullen bij de gemeente lagen te verkommeren onder een laag stof in de kelder van het gemeentehuis. Dit betekende veel schoonmaak- en uitzoekwerk, ordenen, archiveren uitpluizen en inventariseren. De dames Nelly Kuijt en Bep Grootendorst en de heren Blank en Jacobs waren hierbij de grootste trekkers. Maar wat moet je met spullen als je ze alleen kunt opslaan? De HKB beschikte immers niet over een eigen expositieruimte. Tijdens de jaarlijkse open dagen, die altijd flink wat publiek trokken, werd een deel van de collectie uitgesteld, maar tentoonstellingen werden meestal elders

georganiseerd, variërend van leegstaande winkelpanden tot het *Gebouw voor Christelijke Belangen*, dorps huis *De Furs* in Lage Vuursche, het koetshuis bij kasteel *Groeneveld* en dergelijke. Dat betekende sjouwen met spullen en panelen die uit de kelder van het gemeentehuis naar de tentoonstellingslocatie werden gebracht. Zo'n expositie duurde niet langer dan een dag of vier à vijf, anders werd het huren van de ruimte te kostbaar. En altijd waren er mensen bereid hun handen uit de mouwen te steken.

In die beginjaren schonk de HKB ook veel aandacht aan de jeugd. Bij exposities kwamen vaak hele schoolklassen

De Stijlkamer

Jaap Kruidenier in gesprek met Bep Grootendorst

op bezoek die de enthousiaste toelichting van de vrijwilligers gretig in zich opnamen. De verhuizing naar de bibliotheek in 1993 betekende een eigen expositieruimte en de mogelijkheid om een 'Stijlkamer' in te richten, waarvoor onder meer Lies Luikinga en Jo van de Brink-van Wijkvliet zich erg hebben ingespannen. De Oudheidkamer is (en was al die jaren) een spil en ontmoetingsplek waar het historisch materiaal wordt verzameld en beheerd, waar tentoonstellingen worden voorbereid, en groepen en individuele bezoekers worden rondgeleid en geholpen bij hun vragen en/of onderzoek. En als je geluk hebt, krijg je bij zo'n bezoek een kopje koffie of thee met koekje aangeboden.

Werkgroep Baerne

Voordat het eerste nummer van de *Baerne* in april 1976 verscheen, bestond vanaf 28 mei 1975 *De Vuursteenkoerier*, het mededelingenblad van de ARWE, met als redactieleden Noor Bijvanck en Jojada Verrips. Enkele dubbelzijdige A4-pagina's, getypt en gestencild.

Een jaar later zag de *Baerne*, het mededelingenblad voor de gehele kring, het licht. Aanvankelijk een maandelijks editie, waarin *De Vuursteenkoerier* was opgenomen. Jaap Kruidenier, Gerard Brouwer en Noor Bijvanck vormden de redactie. Het blad wordt dan nog voornamelijk gevuld met verslagen en mededelingen vanuit de verschillende werkgroepen, maar geleidelijk aan ver-

schijnen de eerste korte artikelen over de algemene en Baarnse geschiedenis. Halverwege 1979 besluit de redactie langere artikelen te schrijven over Baarnse onderwerpen, te beginnen met de geschiedenis van *Musis Sacrum*. Het begin van een traditie die prachtige artikelen heeft opgeleverd over Baarn in al haar facetten.

In mei 1986 krijgt de *Baerne* haar huidige vorm en verschijnt het blad (dan nog) 5x per jaar in een oplage van 250 exemplaren. Er zijn inmiddels honderden artikelen over de Baarnse geschiedenis in de ruimste zin van het woord in de *Baerne* verschenen. Vele daarvan waren van de hand van Jaap Kruidenier, die vanaf de oprichting van het blad tot zijn overlijden deel heeft uitgemaakt van de

Hans Bronkhorst

redactie. Ook Hans Bronkhorst, voormalig redacteur bij dagblad *De Tijd*, werd na zijn vertrek daar een zeer actief lid van onze redactie. Maar ook gastschrijvers en andere redacteurs, zoals Gerard Brouwer, Elly Witsenburg-Horsman, Arie Twigt, Bert Tromp en Frits Booy hebben de *Baerne* tot een veel gelezen, boeiend blad gemaakt.

Werkgroep Oude Begraafplaats

Een werkgroep die een eigen plaats inneemt binnen de HKB is de werkgroep Oude Begraafplaats. Onder andere vanwege te hoge onderhoudskosten was de Oude Begraafplaats aan de Acacialaan eind 20ste eeuw sterk verwaarloosd geraakt. In die tijd achterhaalde Jaap Kruidenier echter een akte waaruit bleek dat de gemeente Baarn een eeuwigdurende onderhoudsplicht voor deze begraafplaats had. Vervolgens plaatste hij een oproep in de *Baarnsche Courant* om vrijwilligers te werven voor het opknappen van de begraafplaats.

Vanaf 2003 vormen deze vrijwilligers een officiële werkgroep van de HKB. In de afgelopen jaren is er door hen heel veel energie gestoken in en werk verzet voor het in ere herstellen van de begraafplaats die in 2007 de status van Gemeentelijk Monument heeft gekregen. De gemeente heeft een gedeelte van de oude kerkhofmuur en het toegangshek gerestaureerd. De werkgroepleden hebben het vak van de kindergrafjes hersteld en muurfundamenten zichtbaar gemaakt. Zij maken eveneens plannen voor de groenvoorziening.

Leden van de Werkgroep Oude Begraafplaats. Staand v.l.n.r.: Marc v.d. Steene, Mart Karsemeijer, Rob Stam, Maria Lute, Flip Schouten. Zittend v.l.n.r.: Taco Hofstra, Ineke Stam, Jennie Volland, Arda de Raad. (foto: Jan Volland, 2012)

Recent is het project herinneringsstenen afgerond: de contouren van een aantal oude graven en grafkelders zijn weer zichtbaar. Op een achttal graven, waarvan in de jaren 1980 de grafstenen verwijderd waren, zijn nu herinneringsstenen geplaatst met een familienaam erop. Een bordje met een QR-code geeft nadere informatie over de overledene. Er is veel belangstelling voor de oude graven. Van tijd tot tijd komen klein- en achterkleinkinderen en zelfs achterachterkleinkinderen het graf van hun voorouder bezoeken. De officiële presentatie van de herinneringsstenen is komende Open Monumentendag, 13 september a.s. De werkgroep heeft nog genoeg wensen voor de toekomst. Zo hoopt

men nog op een toename van vrijwilligers. De oude grafzerken vertonen scheuren en barsten, die door professionals hersteld zouden moeten worden. Voor een structureel restauratieprogramma zou een financiële regeling vanuit monumentenzorg van de Gemeente Baarn wenselijk zijn.

Dia-avondjes en lezingen

De vader van Nelly Kuijt had ansichten van oud-Baarn verzameld die in cassettes onder het bed van Nelly lagen. Deze collectie werd de bron voor vele dia-avondjes in o.a. *De Speeldoos*. Oudvoorzitter Gerard Brouwer: 'Cees van de Steeg en Nel Kuijt vertelden en ik drukte op de knop. We lieten oude en

nieuwe situaties naast elkaar zien.' Tot op heden zijn deze presentaties heel populair gebleven. De lezingen, die vaak door de eigen leden werden gehouden, omvatten een breed spectrum aan onderwerpen, lokaal en regionaal, zoals de brand van 1481 of Belle van Zuylen, maar het kon ook gaan over de Oost-Indische Compagnie, de Unie van Utrecht, het leven van Marie Antoinette of de Russische revolutie. Want de HKB, zo staat in de statuten, beijvert zich ook voor de geschiedenis in het algemeen.

Tradities, jubilea, excursies

Lid zijn van de HKB stond (en staat nog steeds) bijna synoniem voor het bevorderen van gezelligheid. Elke gelegenheid om iets te vieren wordt aangegrepen: om de vijf jaar een lustrumfeest,

Een van de vele excursies, ditmaal een uitstapje naar Pampus. Vooraan zittend Nel Kuijt, daarnaast Yvonne van den Akker.

Tradities werden nieuw leven ingeblazen: een optreden van Thomasvaer en Piernel, vertolkt door Evert van de Steeg en Lies Luikinga, en geschreven door Bep Grootendorst.

- het allereerste lustrum werd gevierd op 17 november 1979 in *Het Brandpunt* aan de Oude Utrechtseweg met een optreden van *Thomasvaer en Piernel* en een quiz -, nieuwjaarsrecepties, de opening van een expositie, een verhuizing, noem maar op. Met de uitgave van het boek *Van Baerne tot Baarn* werd het 25-jarig jubileum extra luister bijgezet. Een bijzonder evenement was het koekvergulden dat door mevrouw Wien Astro werd georganiseerd in de kelder onder het gemeentehuis. Een traditie die vooral in de 18e en 19e eeuw erg populair was en nieuw leven werd ingeblazen bij de HKB. Tijdens deze avonden werden speculaaspoppen beschilderd; niet meer met de ongezonde goudverf maar met natuurlijke verfstoffen. De koeken werden eerst ingekocht bij het specerijenwinkeltje *Wed. Blankert anno 1726* in de Utrechtse Schoutenstraat, maar later bij de Baarnse banketbakker Hendricksen.

Verguldavondje. Op de achtergrond leest mevrouw Collard een toepasselijk verhaal voor.

Het waren gezellige avondjes voor jong en oud, waar mevrouw Collard (echtgenote van initiatiefnemer Chris Collard) ofwel een sinterklaasverhaal voorlas of het verhaal uit de *Camera Obscura* van Hildebrand (Nicolaas Beets) over... koekvergulden ('Het is gemakkelijk gezegd: 't is maar koekvergulden, maar ik verzeker u dat koekvergulden en koekvergulden twee is.').

Het eerste verguldavondje vond plaats op 2 december 1975. In 1989 gaat het voor het eerst niet door vanwege te weinig aanmeldingen, maar de draad wordt in de volgende jaren toch weer opgepakt en de traditie duurde voort tot 1996. De laatste tijd was de organisatie in handen van de dames Jo van den Brink en Thea Kruidenier.

Een andere happening was de historische markt, een evenement dat in de jaren 1980 drie maal werd georganiseerd in de toenmalige Waldheimmavo.

Zeer in trek waren (en zijn) ook de excursies die in de begintijd twee maal per jaar, in mei en september, werden georganiseerd. De bestemmingen varieerden van een fietstocht langs de Eem, waarbij Bart Braat per auto volgde met limonade en koeken, een bezoek aan prehistorische vuursteenmijnen in Zuid-Limburg, waar de deelnemers gewapend met zaklantaarns plat op hun buik door onderaardse gangen schoven, of een uitstapje naar het fort Pampus. Nog steeds vormen de excursies - inmiddels een keer per jaar - een gezellig hoogtepunt, waar oude en nieuwe leden elkaar op een informele en ontspannen manier ontmoeten.

Huisvesting

In de kelder onder het gemeentehuis, bereikbaar via een zij-ingang met een trap naar beneden, waar het archief was opgeslagen en een noodruimte (de

'atoomvrije kelder') voor het gemeentebestuur was ondergebracht, kon de Oudheidkamer (en de HKB) vergaderen. Niet iedereen vond die ondergrondse, vrij benauwde ruimte aangenaam. Voor ARWE-lid Jojada Verrips, die nogal claustrofobisch was aangelegd, moest dan ook de deur altijd openblijven. De ruimte was adequaat voor opslag en vergaderen, maar niet echt geschikt om bezoekers te ontvangen of een tentoonstelling te organiseren. Toch werd er jaarlijks open huis gehouden, waar voor bezoekers een deel van de collectie lag uitgesteld. Maar de echte exposities vonden op andere locaties plaats. De uitbreidingsplannen voor het gemeentehuis door de aanbouw van een

De feestelijke opening van de Oudheidkamer in haar nieuwe onderkomen onder de Bibliotheek. V.l.n.r. voorzitter Jan der Kraats, Jo van den Brink en Lies Luikinga

nieuwe vleugel bleken niet te voorzien in een ruimte voor de HKB. De gemeente gaf weliswaar aan dat zij de HKB ter wille wilde zijn bij het vinden van een nieuw onderdak, maar het duurde even voor zij (ook financieel) over de brug kwam. De ruimte onder de bibliotheek werd aangeboden en er volgde een intensieve correspondentie over en weer over oplevering, verbouwingsvoorstellen, kosten en zo meer. Uiteindelijk werd een krediet van f 43.000 beschikbaar gesteld voor aanpassingen t.b.v. veiligheid, toegankelijkheid en andere bepalingen voor een openbare locatie. Deze ruimte was voordien in gebruik geweest bij tafeltennisvereniging Elan, maar veel meer dan een veredelde parkeergarage was het niet. De benedenverdieping was bereikbaar via een zeer steile spiltrap bij de achteringang van de bibliotheek aan de Burgemeester Penstraat. Een doorn in het oog, want moeilijk toegankelijk en slecht bereikbaar. Desondanks gingen, toen in maart 1993 de sleutel werd overhandigd, veel vrijwilligers aan de slag om er een plezierige werk- en expositieruimte van te maken. Vooral toenmalig voorzitter Jan van der Kraats, Lies Luikinga en echtgenoot, Henk van Vugt, let Huls en Jo van de Brink hebben zich enorm voor de verhuizing en verbouwing ingespannen. Op 11 november 1993 werd de Oudheidkamer feestelijk geopend, maar de lastige bereikbaarheid bleef jarenlang een heikel punt. Al snel stelde de HKB voor om een lift aan te laten brengen, een voorstel dat op bezwaren stuitte

bij de bibliotheek en bij de gemeente, o.a. omdat het aanbrengen van een lift te kostbaar werd gevonden. Maar de aanhouder wint. De toezegging en de financiering kwamen toch rond en in 2004 startte de verbouwing voor de installatie van een lift in het bibliotheekgebouw. De Oudheidkamer werd met een nieuwe toegangsdeur vanuit de jeugdbibliotheek eindelijk goed bereikbaar vanaf de Hoofdstraat. Deze verbouwing was een goede aanleiding om ook de Oudheidkamer zelf een nieuwe

inrichting te geven. Mede-oprichter en voormalig bestuurslid, de heer A.C. van der Mersch verrichtte op 5 februari 2005 de officiële opening van de vernieuwde Oudheidkamer.

Met dank aan Gerard Brouwer, Noor Bijvanck, Bep Grootendorst, Mart Karsemeijer, Thea Kruidenier, Lisette Kuizinga, Jan van der Laan en Evert van de Steeg voor het delen van hun herinneringen, en de vele anderen die ik in de Oudheidkamer heb lastig gevallen met mijn vragen over de geschiedenis van de HKB.

Bestuur en (ere)leden

Bestuursleden komen en gaan en soms komen ze terug, zoals Chris Collard en Bep Grootendorst die beiden twee maal voorzitter waren. Want, elke vereniging is er mee bekend, soms is er gedoe, *incomptabilité des humeurs*, miscommunicatie en frustratie. Af en toe kost het moeite een opvolger te vinden, maar altijd staat er weer een nieuwe voorzitter, secretaris of penningmeester op die het stokje overneemt:

Voorzitters

Chris Collard, Gerard Brouwer, Bep Grootendorst-Doornekamp, Fred Zorn, Chris Collard, Jan van der Kraats, Teun Stein, André Mascini.

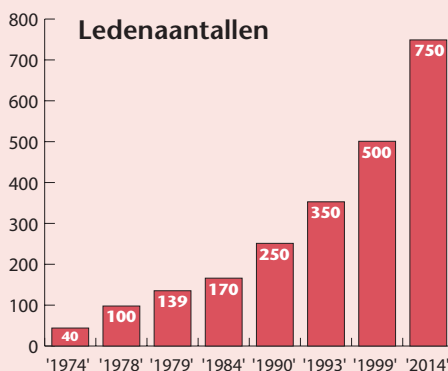
Secretarissen

P. Jacobs, Mien Bart-van Eekelen, Herbert Kwak, Frida Muts-Snel, Bart Braat, Joke Veldhuysen, Piet-Hein Feitz, Koos Guis.

Penningmeesters

Flud van Giffen, Evert van de Steeg, Iet Huls, Ineke Roskamp, Thom Koot.

De Historische Kring Baerne kent ook ereleden. Die titel valt bij leven ten deel aan leden die zich bijzonder hebben ingespannen voor de vereniging. Anno 2014 zijn vier leden erelid, t.w. Henk van Vugt, Nelly Kuijt, Gerard Brouwer en Jo van den Brink.

Baerne

EXCURSIE NAAR DORDRECHT, DE 'POLDERSTAD'

De rondleider in de Grote Kerk in Dordrecht gaf tijdens de recente HKB-excursie bovenstaande omschrijving van deze mooie historische stad, gelegen tussen het water van de Oude Maas en de Nieuwe Merwede. 'Het polderen is hier uitgevonden', lichtte hij toe. Want tijdens de Reformatie besloten de Dordtenaren de watergeuzen niet te bevechten, maar hen over te halen om het gesprek aan te gaan. Dat leidde ertoe dat de Grote Kerk zonder noemenswaardige schade overging van een rooms-katholieke naar een protestantse kerk en nog steeds in grote pracht schittert. Deze anekdote en vele andere maakten de excursie op een zonnige zaterdag in juni jl. tot een informatief en gezellig uitstapje, uitstekend georganiseerd door Peter Wertwijn en Peter Schmidt.

Een volle bus vertrok met chauffeur Jan aan het stuur om 9.00 u vanaf het Baarnse Stationsplein naar de binnenstad van Dordrecht. Daar werd in het fraaie, oude Dordts Museum – met moderne aanbouw en een prachtige binnentuin – allereerst de reizende tentoonstelling 'Willem II – Kunstkonink' bezocht, onder leiding van enthousiaste gidsen die ons boeiende inkijkjes boden in het leven van koning Willem II en zijn familie. De tentoongestelde kunstcollectie van deze koning - voor het eerst en eenmalig zo bij elkaar te zien in Nederland – was indrukwekkend. Het prachtige *Man in Oosterse kledij* (een

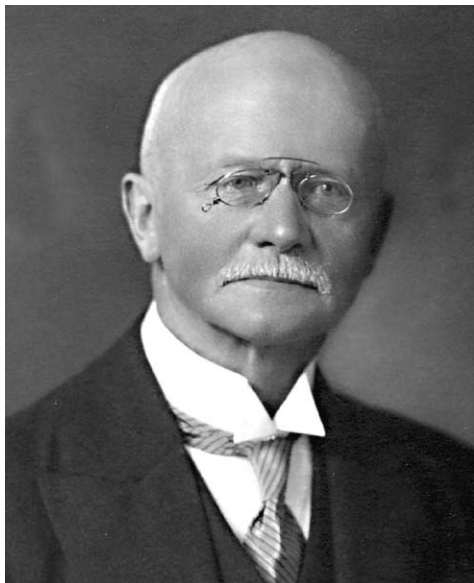
vroeg schilderij van Rembrandt), fraaie oude schilderijen en prenten, aangevuld met veel andere werken waarop de koning en zijn familie stonden afgebeeld. Na de lunch in het museum wandelden de meeste excursiegangers door de binnenstad naar de Grote Kerk. Wie minder goed ter been was, werd met de bus gebracht. Ook de rondleiding in deze middeleeuwse kerk was voortreffelijk; ontspannen, sympathiek en vol interessante details. Tot besluit namen we plaats in de kerkbankjes om te genieten van een concert op het Kam-orgel. Tijdens dit rustmoment konden we, onder de klanken van o.a. Bach, de vele opgedane impressies op ons laten inwerken en concluderen dat de nieuwe 'excursiecommissie' zich prima van haar taak had gekweten. Het programma was afwisselend en de sfeer was uitmuntend. Hulde!

TEUNIS PLUIM, 150 JAAR GELEDEN GEBOREN

Voor vele Baarnars is Teunis Pluim, of zoals hij meestal aangeduid wordt, meester Pluim, een oude bekende. Natuurlijk omdat er een straat naar hem vernoemd is, maar ook omdat hij zeer vaak genoemd wordt in verband met de historie van Baarn. Meester Pluim kwam 150 jaar geleden ter wereld en daarom is het zeker op z'n plaats om in dit jubileumnummer aandacht aan hem te besteden.

Door: Martin Breij

Teunis Pluim, 150 jaar geleden geboren

Een korte levensloop

Teunis werd op 8 januari 1864 geboren te Renswoude. Hij was de zoon van smid Peter Pluim en Jannetje Overeem. Pas anderhalf jaar na de geboorte van Teunis trouwden zijn ouders, toen zijn moeder in verwachting was van dochter Jannetje. De kindersterfte bij het ge-

zin Pluim was groot: dochter Jannetje stierf toen ze negen jaar oud was, zusje Elizabeth werd slechts een maand oud en Teunis' broertje Dirk overleed op 6-jarige leeftijd. Na de geboorte van nog een zusje Elizabeth en broertje Albertus stierf moeder Jannetje in 1876 op 30-jarige leeftijd. Teunis was toen 12 jaar oud.

Teunis volgde van 1878 tot 1882 een opleiding tot onderwijzer aan de Normaalschool in Amerongen waarvoor hij van 1879 tot 1882 als kwekeling stage liep aan de Openbare School in Renswoude. Na het behalen van zijn diploma als onderwijzer ging hij in de stad Utrecht werken. Dat beviel hem niet goed - het stadse leven paste niet bij hem - en een jaar later ging hij lesgeven aan de Openbare School in Hoogland. Tijdens dat dienstverband trouwde Teunis in 1885 te Amsterdam met de in Brummen geboren onderwijzeres Elisabeth Büller. Uit dit huwelijk werden vier kinderen geboren: Annie, Louise, Lien en Rens. Louise werd slechts één jaar oud en werd in 1901 op de (Oude) Algemene Begraafplaats in Baarn begraven.

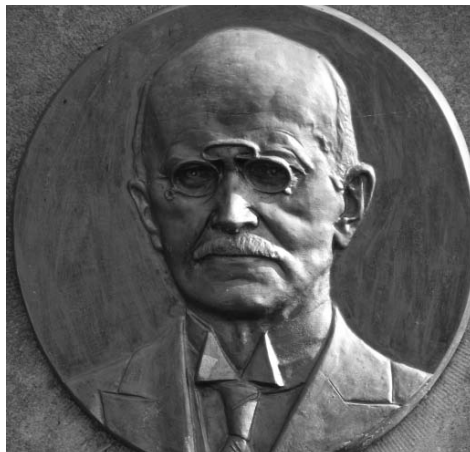
Op 15 juli 1886 werd Teunis benoemd tot onderwijzer aan de Oosterschool aan de Oosterstraat te Baarn. Hij zou daar achttien jaar werkzaam zijn. Vanaf 15 april 1904 krijgt Teunis een benoeming als hoofd van de nieuwe Westerschool aan de Ferdinand Huycklaan ¹. Hij blijft bijna vijftientig jaar als hoofdonderwijzer aan de Westerschool verbonden tot hij in 1929 met pensioen gaat.

Lang heeft Teunis niet van zijn pensioen kunnen genieten, want op 21 oktober 1931, net na het voltooien van zijn magnum opus *Uit de geschiedenis van Baarn* (dat postuum werd uitgegeven) overleed hij plotseling op 67-jarige leeftijd. Hij werd bijgezet in het graf van zijn dochtertje Louise.

Uit dankbaarheid voor wat hij voor de gemeente Baarn betekend had, werd een speciaal burgercomité opgericht, met de wethouder van onderwijs, jhr.ir. F.E.P. Sandberg als voorzitter en de burgemeester, jhr.mr. G.C.J. van Rheenen als erevoorzitter. Het comité moest zorgdragen voor een passend grafmonument. Ook koningin-moeder Emma, die zeer geïnteresseerd was in zijn werk over de regionale geschiedenis, heeft deelgenomen aan dit initiatief. Het monument is nog te bezichtigen op de Oude Algemene Begraafplaats aan de Berkenweg te Baarn.

Verdiensten

Naast het feit dat Teunis Pluim zijn hele werkzame leven in het onderwijs bezig was, iets wat op zich al een bijzondere verdienste mag heten, was hij ook op

velerlei terreinen maatschappelijk en cultureel actief. Om een parallel te trekken naar andere onderwijzers uit het begin van de 20e eeuw: je zou Teunis Pluim kunnen opnemen in een rij van onderwijskrachten die veel voor natuur en cultuur betekend hebben. Zoals de schoolmeesters Jac. P. Thijssen en Eli Heimans de natuur dichterbij de mens brachten, bracht Teunis Pluim de heemkunde onder de algemene aandacht. Hij schreef over de grafheuvels en de 'kei' in Lage Vuursche, over opgravingen op de Hilversumse hei, en beschreef zijn talloze wandelingen in en rond Baarn. De gemeenteraad van Baarn verzocht hem, na zijn pensionering, het gemeentearchief te organiseren en hij werd gevraagd uit te kijken naar voorwerpen en stukken van historische betekenis. Zelf schrijft hij in zijn inleiding in *Uit de geschiedenis van Baarn*:

Reeds meer dan 30 jaren houd ik mij met de geschiedenis van Baarn bezig en heb

uit verschillende bronnen allerlei gegevens verzameld; tot tal van archieven werd mij welwillend toegang verleend en vele ingezetenen, vooral ouderen van dagen, hebben mij velerlei inlichtingen verschaft.

Nu allerwegen de belangstelling in de plaatselijke historie ontwaakt, acht ik de tijd gekomen om mijn verzamelde aantekeningen tot een bundel te verwerken, om zodoende een film van Baarns aloud verleden te geven. Ik heb daarbij niet de dorre kroniekvorm gekozen, maar verwerkte de stof tot afgeronde schetsen, die gezamenlijk dit Baarnse verleden in beeld brengen. Bovendien ben ik in staat – dank zij veler medewerking – allerlei oude teekeningen of foto's van Baarn te geven, waaronder zeer zeldzame.

Zijn historische deskundigheid werd alom erkend en hij was (ere)lid van diverse historische genootschappen en verenigingen in de wijde regio. Daarnaast schreef hij novellen, gedichten, letterkundige studies, artikelen in tijdschriften en kranten, en natuurlijk vooral schoolboeken. Tot over de landsgrenzen werden zijn taal- en geschiedenisboeken op scholen gebruikt. Maar ook op sociaal gebied was Teunis Pluim actief. Hij was mede-oprichter van de *Baarnse Gymnastiek en Schermvereniging* en was naast bestuurslid ook enige jaren voorzitter hiervan. Ook was hij veertien jaar secretaris van de *Maatschappij tot Nut van het Algemeen* en zorgde als zodanig voor het oprichten van de *Nutstekenschool*, hij was lid van de *Floraliavereniging*, van muziekvereniging *Crescendo* en van de

Spek- en Vetcommissie (2). Net als een andere bekende onderwijsman uit die tijd, Theo Thijssen, had Teunis Pluim aandacht voor de leerling als individu en zorgde hij ervoor dat kinderen uit arme gezinnen gratis bijles kregen.

Teunis Pluim was een van de grote (onderwijs)mannen van zijn tijd, iemand die onvermoeibaar bezig was met de dingen die hem boeiden en waar hij zich verantwoordelijk voor voelde, en de inwoners van Baarn waren de gelukkigen die daar vooral de vruchten van mochten plukken.

Bronnen

Archief Eemland, toegang 0442 Gemeentebestuur Baarn, inv.nrs. 1373, 1995 en 2019.

groenegr.nl

Pluim, T.: *Uit de geschiedenis van Baarn* (1932, herdruk 1975).

wikipedia.nl

Noten

1. De Westerschool bestond niet lang. Teunis Pluim was het eerste schoolhoofd en reeds begin 1930 nam de Baarnse gemeenteraad het besluit de school te sluiten en samen te voegen met de Prinses Julianaschool aan de Eemnesserweg te Baarn. De Westerschool, de onderwijzerswoning, het gymnastieklokaal en de daar bijhorende grond werden verkocht. Een tijdlang, tot in de jaren 1960, was in het schoolgebouw sigarenfabriek 'Washington' gevestigd.
2. Een commissie die behoeftige Baarnaars probeerde te voorzien van voedsel en brandstof in de wintermaanden.

BAARN EN EERSTE WERELDOORLOG: BELGISCHE VLUCHTELINGEN EN VOEDSELTEKORTEN

Het zal niemand zijn ontgaan dat het dit jaar honderd jaar geleden is dat de Eerste Wereldoorlog uitbrak. Vele artikelen en publicaties zijn hierover al verschenen. Wij staan in dit jubileumnummer ook stil bij dit bijzondere 'jubileum' en de invloed van deze oorlog op Baarn tussen 1914 en 1918. Want hoewel Nederland neutraal bleef, was de invloed van de oorlog ingrijpend en ook Baarn kreeg te maken met voedseltekorten en vluchtelingen uit vooral België.

door: Marjo Stam

Nadat keizer Wilhelm in Duitsland op 31 juli 1914 de mobilisatie - het startschot van de oorlog - had afgekondigd, handhaafde Nederland haar neutraliteit, maar het leger moest wel paraat staan. De dag ervoor had de Nederlandse regering al besloten tot mobilisatie van de strijdkrachten. In heel Nederland leidde dit tot grote onzekerheid en paniek bij de bevolking en mensen begonnen massaal te hamsteren, waardoor de prijzen voor de eerste levensbehoeften

omhoog schoten. Het economisch leven raakte al snel danig ontwricht. Een van de wetten die de regering dan ook begin augustus 1914 indiende was de Levensmiddelenwet, bedoeld om de prijsopdrijving tegen te gaan. Deze wet gaf burgemeesters de bevoegdheid 'levensmiddelen, grondstoffen van levensmiddelen, huishoudelijke artikelen en brandstoffen', die in hun gemeenten aanwezig waren, in beslag te nemen en tegen een niet boven de door de

gestempelden bon nu kan men bij de hand...
aardappelen kopen.

SPIJSLIJST.			Af te geven bon
DATUM		SPIJS	
Maandag	13 Mei	Bruineboonsoep	halve bon 86
Dinsdag	14 Mei	Stamppot van Zuurkool	halve bon 89
Woensdag	15 Mei	Erwtensoep	halve bon 86
Donderdag	16 Mei	Hutspot van wortelen	halve bon 88
Vrijdag	17 Mei	Aardappelsoep met rijst	halve bon 85
Zaterdag	18 Mei	Stamppot van snijboonen	halve bon 88

Van de houders van weekkaarten wordt bon 85 niet ingenomen.

Spijslijst van 13 t/m 18 mei 1918

minister vastgestelde prijs ter beschikking te stellen aan de plaatselijke bevolking en bedrijven. In Baarn wordt een plaatselijk Levensmiddelenbureau opgericht dat zorgde voor distributie van o.a. aardappelen en rijkskolen (brandstof). Gedurende de hele oorlog bleef er echter een grote schaarste aan goederen bestaan, waardoor de regering in augustus 1916 besloot tot invoering van de Distributiewet, die het mogelijk maakte de schaarse goederen zo eerlijk mogelijk te verdelen. Bij de uitvoering van deze wet vervulden gemeenten een belangrijke rol. Ten slotte werd in mei 1918 in Baarn een Gemeentelijke Centrale Keuken ingericht in het *Gebouw der Gemeente* (Heuveloordpark) aan de Kerkhoflaan. Tegen inlevering van levensmiddelenbonnen konden daar dagelijks spijzen worden verkregen voor 12 of 13 cent per portie van 1 liter. Iedere week werd in de plaatselijke bladen de spijzlijst bekend gemaakt.

Ondanks alle inspanningen van rijk en gemeenten bleef de nood onder de Nederlandse bevolking hoog en vanaf 1917 ontstonden er in veel gemeenten onlusten: demonstraties, stakingen, hongeroptochten en zelfs plunderingen, zoals in de zomer van 1918 in Utrecht, toen 'een groep ontevreden lieden naar een stuk bouwland van de Gemeente trok om daar de aardappelen eigenmachtig uit den grond te rooien'. Hoewel in Baarn onlusten uitblijven, is ook hier de voedselsituatie nijpend. En in een krantenartikel riep het gemeen-

tebestuur daarom villabewoners op om hun tuinen, in plaats van met gazonnen en weelderige bloemperken, te beplanten met peulvruchten: *Gelukkige bezitters van parken en tuinen, zooals Gij dat bezit aan allen ter genieting gaaft in zijn weelde en pracht, stelt het nu ten algemeenen nutte door productieven bouw! (...) De Baarnsche grond leent zich zeer bijzonder voor den bouw van boonen, een volksvoedsel bij uitnemendheid (...) 't is nu nog tijd. De boonen moeten tegen half Mei den grond in. Helpe nu een ieder mede ons volk voor hongersnood te behoeden. Bij algemeene toepassing van dit middel zullen de resultaten verrassend zijn.*

Belgen op de vlucht

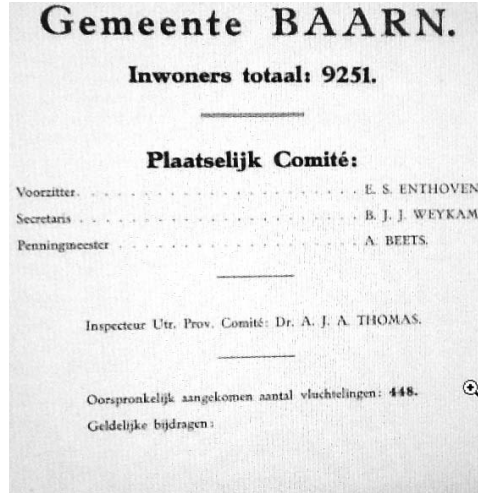
De voedselschaarste is mede zo nijpend door de grote aantallen Belgische vluchtelingen in Nederland. Als gevolg van de inval in België door de Duits/Oostenrijkse troepen op 4 augustus 1914 sloegen veel Belgen op de vlucht, en met name na de Val van Antwerpen op 10 oktober 1914 kwam er een ware uittocht naar Nederland op gang. Een stoet van ruim een miljoen vluchtelingen - de grootste vluchtelingenstroom uit de Nederlandse geschiedenis - bewoog zich te voet en met karren langzaam vooruit. De bevolking in Nederland nam daardoor met ongeveer 15% toe: van 6,2 miljoen tot circa 7,2 miljoen. Daarnaast waren er ook nog eens 30.000 Belgische militairen naar ons land uitgeweken, die overeenkomstig internationale afspraken door Nederland geïnterneerd moesten worden om te voorkomen dat zij op-

nieuw aan gevechtshandelingen zouden kunnen deelnemen.

Het Nederlandse beleid was erop gericht de vluchtelingen over het land te spreiden en veel gemeenten herbergden dan ook Belgische vluchtelingen. In september 1914 richtte de rijksoverheid 'De Centrale Commissie tot behartiging van de belangen der naar Nederland uitgeweken vluchtelingen' op die als taak kreeg de hulpverlening te regelen en coördinerend op te treden voor de vele plaatselijke comités. Gemeenten die zelf niet bereidwillig waren, werden door de regering gedwongen tot opvang en ondersteuning. In Baarn werd een Plaatselijk Comité opgericht onder voorzitterschap van de heer E.S. Enthoven. Het comité rapporteerde aan de inspecteur van het Utrechts Provinciaals Comité, de heer dr. A.J.A. Thomas. De gemeentelijke overheid zorgde, vaak in overleg met het plaatselijk particulier initiatief, voor (tijdelijke) huisvesting. Voor de opvang verstrekke het Rijk aan de gemeenten vergoedingen. Over de vluchtelingen in Baarn is weinig persoonlijke informatie terug te vinden. Wel is bekend dat de Vlaamse dichter en essayist Karel van den Oever na zijn vlucht uit België enige tijd in Baarn verbleef. Van den Oever was een strijdbaar katholiek, flamingant en voorstander van een Groot-Nederland.

Rapportage Plaatselijk Comité

Uit administratie, tentoongesteld in Het Utrechts Archief, blijkt dat nauwgezet werd bijgehouden wanneer de vluchte-

Rapportage Plaatselijk Comité

lingen in Baarn waren aangekomen, wat hun plaats van herkomst was, hun geboortedatum, hun beroep, waar ze werden ondergebracht en wanneer ze weer naar hun thuisland teruggekeerd waren. Op 15 oktober 1914 geeft het *Algemeen Handelsblad* een overzicht waarin staat dat er 'thans ongeveer 350 vluchtelingen te Baarn (zijn), die gedeeltelijk in gemeentelokalen, gedeeltelijk bij particulieren gehuisvest zijn.' Maar de getallen wisselen dagelijks. Zo rapporteert burgemeester D'Aulnis de Borouill op 14 oktober 1914 een aantal van 270 vluchtelingen aan de hogere autoriteiten, terwijl het plaatselijke comité op een ongedateerd overzicht een aantal van 448 aangekomen vluchtelingen vermeldt. De vluchtelingen (individuen en gezinnen) worden ondergebracht in gemeentelijke ruimtes, zoals de gymnas-

tieklokalen bij de Baarnse scholen, en bij particulieren. Ook werden er onder andere aan de Padangstraat houten wisselwoningen gebouwd.

Hoewel het merendeel van de Belgische vluchtelingen na enige maanden weer naar België terugkeerde of naar Engeland vertrok, brachten circa 100.000 burger-vluchtelingen de gehele oorlogstijd in ons land door.

Ontvangst vluchtelingen

Er bestond aanvankelijk veel sympathie voor de Belgen en overal ontsproten maatschappelijke of kerkelijke initiatieven om de nood van de vluchtelingen te lenigen. Volgens Evelyn de Roodt in haar boek *Oorlogsgasten* waren de Nederlanders zeer trots op hun barmhartige gastvrijheid, terwijl de Belgen de opvang helemaal niet zo fantastisch vonden. De schrijfster spreekt van een 'hulpverleningseuforie': iedereen wil-

Wisselwoningen in de Padangstraat

de helpen en vluchtelingen opnemen in huis. Toch klonken er na enige tijd ook wel andere geluiden: omdat er in Nederland een grote werkloosheid was en er veel armoede heerste, werd er door Nederlandse werklozen met schuine ogen naar de Belgische vluchtelingen gekeken. In een ingezonden brief in het *Algemeen Handelsblad* schrijft een lezer op 1 december 1914: *Tegenover onze eigen arme bevolking, die moet worden ondersteund, en tegenover onze eigen werklozen, die zich zelf niet door deze moeilijke tijden heen kunnen helpen, was het vluchtelingenvraagstuk een moeilijk probleem, zoolang overdrijving en sentimentaliteit bij de oplossing ervan haar invloed deden gelden, maar het behoeft dit niet meer te zijn, wanneer goede organisatie en welbegrepen humaniteit de oplossing beheerschen. Geen arme en geen arbeider onder de bevolking, die dan de vluchteling met een scheel oog zal aanzien.'*

Ook kwam er kritiek op het gedrag van de Belgen, die naar Nederlandse maatstaven te arrogant en bourgondisch waren, zoals blijkt uit een oorlogsdagboek: *Op straat hoort men haast niets dan Fransch spreken. 't Is of je in Brussel rondloopt. En al die menschen lanterfanteren ergerlijk en kletsen met de goede Middelburgers of tijd geen geld kostte. Er waren in de hotels heel gefortuneerde Antwerpenaars; en natuurlijk vroeg men de dames om mee te helpen om broodjes smeren voor den ongefortuneerde landgenoten mee te voederen. Maar het eenige antwoord was: Non merci, dat is werk pour*

les servantes. Dus konden de Middelburger dames het alleen doen. Het zijn onhebbelijke mensen: in Amsterdam had men ze te verstaan gegeven dat ze hun eigen waschtafels, enz. wel schoon konden maken. En die mensen zeiden brutaalweg: 'dat kunnen de dames beneden wel doen'. Ze zijn op de onbeschaamste wijze inhuldig en onbescheiden.'

De meeste Belgische vluchtelingen keerden na enkele weken of maanden weer terug naar hun thuisland. Al op 17 oktober 1914 bericht de Consul Generaal der Nederlanden in Antwerpen, de heer J.A. van den Bergh, dat de toestand in Antwerpen volkomen rustig en ordelijk is: *Het is de oprechte wensch der Duitsche autoriteiten, dat de bevolking uit Antwerpen en omliggende plaatsen aan hen haar vertrouwen zal schenken, en dat zij in het belang der burgers werkzaam zullen zijn en rust en orde zullen verzekeren.*

Eenmaal terug in België verhinderden de Duitsers dat Belgen opnieuw zouden vluchten, vanwege het risico dat België zich zou aansluiten bij de geallieerden. Daarvoor plaatsten ze in 1915-1916 langs de Nederlands-Belgische grens een draadversperring en stroomdraad over circa 200 km lengte, ook wel de 'Verdoemdendraad' genoemd. Ongeveer een tiende deel van de Belgische vluchtelingen zal tot het einde van de oorlog in Nederland blijven.

Mochten er lezers zijn die weten of er tot het einde van de oorlog ook Belgische vluchtelingen in Baarn zijn gebleven of die persoonlijke verhalen kennen, dan houdt de redactie zich aanbevolen voor deze informatie.

Bronnen

Archief Historische Kring Baerne
Het Utrechts Archief, tentoonstelling *In staat van oorlog – Utrecht in de eerste wereldoorlog*
Ent, Eric van der, : '100 jaar Eerste Wereldoorlog' op groenegraf.nl

Kraaijestein, dr. M. : 'Lokale noden en lokaal beleid in Nederland 1914-1918' op wereldoorlog1418.nl

Roodt, Evelyn de: *Oorlogsgasten: Vluchtelingen en krijgsgevangenen in Nederland tijdens de Eerste Wereldoorlog*, (2000).

Noten

1. *Baarnsch Nieuwsblad*, d.d. 08.05.1918.
2. *Baarnsch Nieuwsblad*, d.d. 27.04.1918.
3. De familie Enthoven bewoonde de villa *Suzette*, Koningsweg 6 in Baarn. Emile Sigmund Enthoven was ondernemer in de tabaksindustrie (o.a. bij de firma's *Herschel* en *Enthoven & Co*), en o.a. gedelegeerd commissaris van de *N.V. Deli-Maatschappij* en voorzitter van de *Centrale Armenzorg* te Baarn. Daarnaast luchtvaartpionier en initiatiefnemer voor de KNILM.
4. Tentoonstelling *In staat van oorlog –Utrecht in de eerste wereldoorlog*, t/m 21 september a.s. te zien in Het Utrechts Archief.
5. Zie '100 jaar Eerste Wereldoorlog' op groenegraf.nl
6. Zie: <http://www.wereldoorlog1418.nl/dagboeken-trui/dagboek-augustus-december-1914.html>, 15.10.1914.

65 JAAR SCOUTCENTRUM BUITENZORG, MAAR (OFFICIEEL) AL 89 JAAR SCOUTING IN BAARN!

Momenteel kunt u in de Oudheidkamer de expositie zien van de werkgroep ARWE over alle bodemvondsten die de afgelopen 38 jaar zijn opgegraven in Baarn, Eembrugge en Lage Vuursche. Tegelijkertijd wordt er in de Oudheidkamer aandacht besteed aan het feit dat al 65 jaar padvinders (of scouts) een onderkomen hebben aan de Amsterdamsestraatweg, op het landgoed Buitenzorg. Redacteur Martin Breij, zelf in zijn jeugd een actieve padvinder, nam een duik in de geschiedenis van de Nederlandse padvinderij.

Door: Martin Breij

Het begin

Een redacteur van het geïllustreerde tijdschrift *Het Leven* nodigde in augustus 1910 een groep Britse boy scouts - Troep 16 uit Oxford - uit om een bezoek aan Nederland te brengen. Deze jongens waren een van de vele groepen 'scouts', die in navolging van de ideeën van lord Baden-Powell in het voorgaande decennium in Groot-Brittannië waren opgericht. Dit bezoek mocht een groot succes genoemd worden. Kennelijk was er ook in Nederland behoefte aan dit soort vrijetijdsbesteding voor de jeugd, want in 1911 zijn er al in ruim veertig gemeenten 'verkenner', allen gebaseerd op het Britse scoutsysteem, maar nog niet centraal georganiseerd. Prins Hendrik, de gemaal van koningin Wilhelmina, zorgt er in 1915 voor dat een aantal organisaties zich verenigd in de *Nederlandse Padvinders* (NPV), waardoor enige uniformiteit ontstaat. Deze NPV is alleen toegankelijk voor jongens en voor meisjespadvindsters wordt in

1916 een eigen organisatie opgericht onder de naam van het *Nederlandsche Meisjesgilde*, vanaf 1933 verandert die

Lord Robert S.S. Baden-Powell (1857-1941)

Logo's van de scoutinggroepen in Baarn

vereniging haar naam in het *Nederlandse Padvindstersgilde* (NPG).

Door de verzuilde maatschappij in Nederland werden christelijke en rooms-katholieke jongeren geen lid van de twee hiervoor genoemde verenigingen. Pas in 1930 sluiten de christelijke (*Christelijke Jonge Mannen Vereniging*) en rooms-katholieke (*Katholieke Verkenners*) verkennergroepen zich federatief bij de NPV aan. Na de Wereldjamboree in 1937 splitst de KV zich weer af van de NPV, omdat katholieke jongens alleen lid konden zijn van een bestuur dat uitsluitend uit katholieken bestond. Dit dilemma werd in 1938 door een initiatief van de NPV, onder leiding van Prins Bernhard, opgelost door het oprichten van de *Nationale Padvindstersraad*. Hier werden zowel de NPV als de KV lid van.

Voor katholieke meisjes bestond er vanaf 1945 de *Nederlandse Gidsenbeweging*, die in 1957 opging in de *Nederlandse Gidsen*. De NPV, de NPG, de KV en de NG fuseren op 6 september 1973 tot *Scouting Nederland*.

Padvinderij in Baarn

Mango Kwane Wilco Jiskoot-groep

Rond 1921 wordt melding gemaakt van een verkennergroep I uit Baarn en de oudste padvindergroep in Baarn lijkt de landgroep *Mango Kwane* te zijn. De naam *Mango Kwane*¹ wordt tussen 1922 en 1925 voor het eerst gebruikt, maar als oprichtingsdatum wordt 1925 gehanteerd. In 1939 is er sprake van drie groepen verkenners: *Mango Kwane*, de *Hopman De Koning Groep* en de *Zeeverkenners*. Na de Tweede Wereldoorlog ging de welpentak van de MK-groep zelfstandig verder als de *Wilco Jiskootgroep*. De vernoemde² was een lid van de 'landgroep' en werd tijdens de oorlog door de Duitse bezetter gefusilleerd. Uit eerbetoon droeg de welpengroep zijn naam, terwijl de landgroep en de zeeverkenners na de oorlog zijn samengevoegd en als de *Mango Kwane-zeeverkennergroep* verder zijn gegaan. In 1969 kwamen de twee groepen weer samen als de *Mango Kwane Wilco Jiskoot-groep* met een 'land'- en een 'zee'-tak.

Merhula

In 1929 wordt er voor het eerst melding gemaakt van een Baarnse meisjesgroep. Maar uit een in 1941 opgeheven

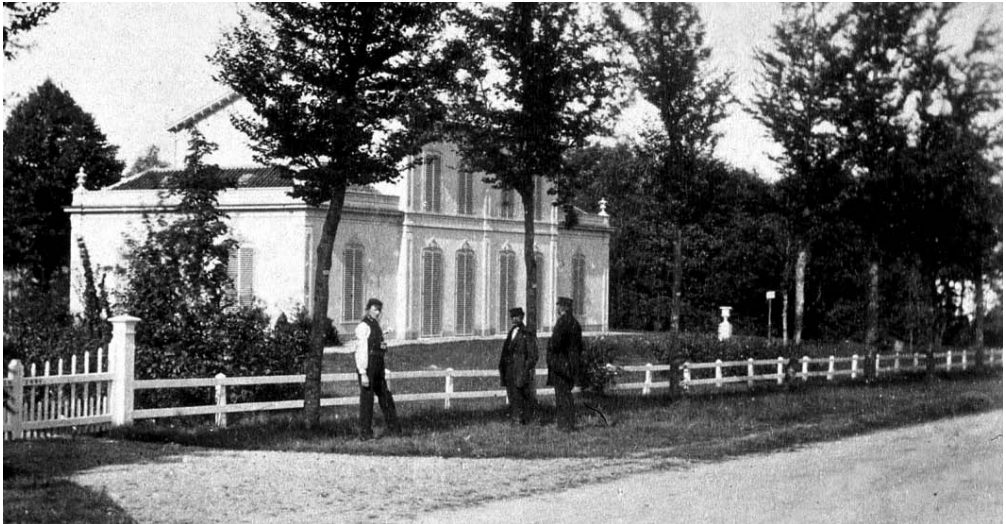
sparrekening valt op te maken dat de oprichtingsdatum 31 januari 1916 is. Waarmee deze club als de oudste padvindersgroep in Baarn te boek kan worden gesteld en er dus al 98 jaar sprake is van scouting in Baarn!

De naam van deze groep, *Merhula*, is een samenvoeging van de letters uit de namen van de toenmalige subgroepen: M uit Anemoon, E uit Sneeuwkllok, R uit Klaproos, HU uit Hulst, L uit Sneeuwkllok en A uit Anemoon. Na de oorlog bleef *Merhula* actief en waren o.a. de prinsesjes van Oranje lid van de groep. Koningin Juliana was, als beschermvrouwe van het *Nederlands Padvindstersgilde* en moeder van een aantal leden, zeer betrokken bij de groep en zij was het dan ook die in 1966 het nieuwe clubhuis opende dat in de paleistuin stond.

Ernst van Kempen-groep

In 1932 neemt mevrouw Klarwater het initiatief voor de oprichting de rooms-katholieke *Guido de Fontgalland-verkennersgroep*³. Na de oorlog werd binnen deze groep de naam Ernst van Kempen⁴ als aanduiding van een specifieke horde (welpen), troep (verkenner) en stam (voortrekkers) gebruikt. In 1952 werd besloten de gehele groep om te dopen in *Ernst van Kempen-groep*. In 1973 werd de *Maria Goretti-groep*⁵ (katholieke kabouters en gidzen) hierbij ingelijfd en ontstond de *R.K. Scouting Ernst van Kempengroep*.

De drie scoutinggroepen in Baarn werken tegenwoordig op allerlei gebied zoveel mogelijk samen.

Villa Buitenzorg

Buitenzorg

In 1948 koopt het NPG in Baarn het landgoed *Buitenzorg*, als landelijk hoofdkwartier, opleidingscentrum en kampeerterrein voor meisjes en jonge vrouwen van het NPG. Het centrum wordt op 25 juni 1949 door koningin Juliana officieel geopend. De meisjes verbleven aanvankelijk in slaapzalen in het buitenhuis en leerden op het landgoed allerlei nuttige vaardigheden op het gebied van o.a. hygiëne, koken en het houden van een goed kamp. De opleidingen waren uitsluitend voor vrouwen en meisjes. Zelfs de getrouwde leidsters konden er niet met hun echtgenoten naartoe. Ook onze voormalige koningin Juliana is als padvindster op bezoek geweest en er bestaat nog altijd een kampeerveld dat naar haar is vernoemd. Inmiddels is de villa verkocht, maar een deel van het landgoed inclusief twee monumentale panden zijn nog steeds onderdeel van het Scoutcentrum.

Tegenwoordig zijn jongens, en buiten het seizoen ook niet-scouts, van harte welkom op het terrein. In de zomer zijn er veel internationale scouts te gast die in groepen regelmatig door Baarn en omgeving speurtochten maken. Het terrein wordt beheerd door een echtpaar dat een deel van het voormalige Koetshuis bewoont. Zij worden geholpen door circa 70 vrijwilligers om het terrein en de accommodaties in optimale conditie te houden voor het onderbrengen van de vele bezoekers. Op jaarbasis is Scouting Buitenzorg namelijk goed voor ongeveer 18.000 overnachtingen.

Met dank aan de dames Adri Salzherr (secretaris van het Scoutingmuseum), Sandra Dekker (bestuurslid van Merhula) en de heer Jasper Boomker (lid kampstaf Scouting Nederland).

Bronnen

buitenzorg.scouting.nl
ernstvan Kempen.nl
mkwj.nl
merhula.nl
scoutpedia.nl
scoutingpey.eu

Noten

1. Over de herkomst van de naam Mango Kwane tast men in het duister. Het zou uit een Afrikaanse taal afkomstig kunnen zijn en 'de strijder die licht' betekenen.
2. Wilco Jiskoot (geb. Amsterdam, 29.12.1924, overl. Haarlem 07.03-1945) nam tijdens WO-II deel aan het verzet door vanaf begin oktober 1944 in Baarn, de woonplaats van zijn moeder, met medewerking van *Het Parool* het illegale blad *Kroniek van de Week* uit te geven.
3. Guido (Guy) de Fontgalland (geb. 30.11.1913, overl. 24.01.1925), tijdens het interbellum beschouwd als de jongste potentiële katholieke heilige die geen martelaar was geweest.
4. Ernst Richard van Kempen (geb. Baarn, 20.12.1923, overl. Baarn, 25.04.1945). Net als Wilco Jiskoot een verkenner die door de bezetter gefusilleerd werd.
5. Maria Goretti (geb. Corinaldo, 16.10.1890, overl. Ferriere di Conca, Nettuno, 6.07.1902) is een Italiaanse jeugdeilige. Patrones van de jonge meisjes en van de slachtoffers van aanranding en verkrachting.

Baerne

GIFTEN TWEEDE KWARTAAL 2014

De 23 aanwinsten van dit kwartaal staan bijna geheel in het teken van bedrijfspromotie. Welgeteld 17 artikelen uit reamedragers voor bedrijven uit Baarn en omgeving, zoals balpennen, memoblokjes, een wandtegel, een vaantje, memoklemmetjes en productverpakkingen. Verder is de bibliotheek uitgebreid met 2 boeken (*Opgevangen in Andijvielucht* - Griselda Molemans en *Royal Waitingrooms*) en de kunstcollectie met 3 objecten (brandschilderij van de Naald – J.A. Vahl, olieverfschilderij van de jonge prinses Wilhelmina tijdens het Grootste Staatsbezoek aller tijden – Gijs Nieuwenhoven, en een droogets van 't Tolletje anno 1900 – Monica Keijzer). Onderstaande foto geeft de laatste verrijking van de Oudheidkamer mooi weer.

Collage van de aanwinsten, o.a. bestaande uit artikelen van Arnold van der Eijden Tweewielers, Koninklijke De Ruijter, camping De Zeven Linden, Joop Breunesse, Van der Leijen installatiebedrijf, Veilig Verkeer Baarn, Seezink's houthandel, Repro Baarn, Nijhof, medisch centrum Molendael, Functionele Training Baarn, apotheek Julius, bierbottelaar Van Velzen en kasteel de Hoge Vuursche.

Eemnesserweg 12, postbus 97, 3740 AB Baarn
Telefoon: (035) 541 33 21, telefax (035) 541 81 53
E-mail: info@debaarnsenotarissen.nl

ingepast

Communicatie

- Helpt opdrachtgevers professioneel en positief in de publiciteit te komen
- Ondersteunt organisaties in het verbeteren van de samenwerking
- Versterkt het contact tussen bewonersgroepen en instanties

Inge Pastoor
communicatieadviseur en projectleider

-
- www.ingepast.nl
 - mail@ingepast.nl
 - 06 - 55 70 25 91
 - Twitter @IngePastoor

Uw oude of nieuwe huis meesterlijk geschilderd?

SCHILDERSBEDRIJF

u.d. Horst

CANTONLAAN 1 - 3742 CH BAARN
TEL. (035) 542 28 93 - FAX (035) 543 02 58

Voor Baarn en omstreken van oudsher bekend

Welkom bij Eethuys-Cafe "De Generaal"

Eethuys-Cafe "De Generaal" is gesitueerd in het stijlvolle monumentale pand uit 1870 dat in haar oorspronkelijke functie jarenlang dienst heeft gedaan als station Baarn, inclusief wachtkamer voor de Koninklijke familie. Het restaurant grenst aan het populaire wandel- en fietsgebied het Baarnsche Bos en is gemakkelijk bereikbaar met de trein of de auto (parkeren gratis).

Dagelijks geopend

Eethuys-Cafe "De Generaal" is dagelijks geopend vanaf 10:00 uur. De keuken is vanaf 12:00 uur geopend, waarna het ook mogelijk is om uit de zeer gevarieerde menukaart te bestellen.

Groot terras

Het restaurant beschikt over twee ruime zalen en een groot terras. In de zomer is het mogelijk, zolang het weer het toelaat, om buiten te dineren. Reserveren is niet noodzakelijk maar wordt echter wel aangeraden.

Wij staan u gaarne telefonisch te woord voor verdere vragen of reserveringen Eethuys-Cafe "De Generaal", Lt. Generaal van Heutszlaan 5, 3743 JL Baarn - Tel: (035) 5421784.

APOTHEEK JULIUS

Sinds 1886

M.A. Smulders - de Jong apotheker

UW GENEESMIDDEL ONZE ZORG

Laanstraat 26, 3743 BG Baarn

Telefoon (035) 5412432

Fax (035) 5421021

E-mail apotheekjulius@ezorg.nl

www.apotheekjulius.nl

AL 35 JAAR STERK IN:

- TAPIJT
- LAMINAAT
- GORDIJNEN
- VITRAGE
- RAAMDECORATIE
- MEUBELSTOFFERING
- BEDDEN
- BOXSPRINGS
- DEKBEDDEN EN
KUSSENS
- BEDTEXTIEL

VAKKUNDIG,
ERVARING, SERVICE EN
EEN DESKUNDIG
ADVIES

DE WOON- EN SLAAPSPECIALIST VAN BAARN E.O.

jan buis

NIEUWSTRAAT 24-27, 3743 BK BAARN

WONEN: TEL. 035-5412600

SLAPEN: TEL. 035-5413076

juwelier
van doorm

Al vier generaties liefde voor 't vak.

Brinkstraat 14-16 3741 AN Baarn Tel: 035-5413107
info@juweliervandoorm.nl www.juweliervandoorm.nl

VAATWASSER STUK?

Wij repareren alle gerenommeerde merken

BEL DIRECT
035-694 23 96

Miele
er is geen betere

AEG

BOSCH

SIEMENS

BESTE SERVICE

Electro World Van der Meulen

Brinkstraat 28 & 29, Baarn
www.electroworldvandermeulen.nl

ELECTROWORLD.NL

Electro World is onderdeel van **UNITEDRETAIL**

ANDRÉ MASCINI, VOORZITTER HKB: 'WE ZETTEN DE DEUR VERDER OPEN'

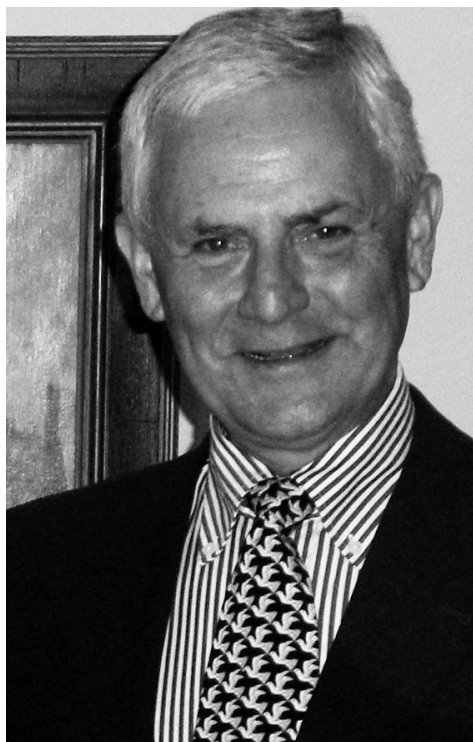
Na zo'n twee jaar algemeen bestuurslid te zijn geweest, zit André Mascini nu alweer in zijn vierde jaar als voorzitter van de Historische Kring Baerne. Niet omdat hij zo nodig moest, maar toen Jan van Berkum hem voorstelde dat hij maar eens in het bestuur moest komen, zei hij geen 'nee'. En daarmee is André zelf het bewijs van zijn stelling dat je eigenlijk alleen vrijwilligers krijgt, als je ze rechtstreeks aanspreekt. Zoals veel verenigingen, kan ook de HKB meer vrijwilligers goed gebruiken. 'Circa 10 procent van onze leden draait mee als vrijwilliger, terwijl de vrijwilligersgroep ook nog eens snel veroudert. Helaas is het geen automatisme meer, dat je als lid ook daadwerkelijk actief bent in een vereniging.'

door: Marjo Stam

Dat was veertig jaar geleden, toen de HKB werd opgericht, wel anders. De ruim 40 belangstellenden die zich toen aansloten, vormden al snel een hechte, betrokken groep waarin vrijwel iedereen een steentje bijdroeg en actief was in een van de werkgroepen. Natuurlijk is de huidige HKB met circa 750 leden daar niet meer mee te vergelijken, maar toch: 'Het is leuk om actief mee te draaien. Dat merk je pas als je eenmaal bezig bent. Er ligt nog een hoop werk, dus als je van je club houdt, doe er dan wat voor!' Overigens streeft de HKB in dit jubileumjaar naar een flinke ledenaanwas. 'Duizend leden zou fantastisch zijn. Er moet wat te wensen blijven!'

Samenwerking

De oproep om actief mee te draaien is niet de enige hartekreet van de voorzitter. Dit voorjaar presenteerde het bestuur een meerjarig beleidsplan en de

ambities liegen er niet om. Sleutelwoord bij deze ambities is 'samenwerking'. Zowel intern als extern: 'De huidige werkgroepen fungeren soms nog als losse eilandjes. Het zou mooi zijn als er over en weer nog meer uitwisseling en samenwerking was. De deuren mogen wel wat vaker openstaan.' Ook de samenwerking met andere clubs en partijen die zich in Baarn bezig houden met lokale geschiedenis en cultuur mag van Andre Mascini en zijn medebestuurders wel op een hoger plan worden gebracht: 'We zijn niet alleen van de gezelligheid, hoe belangrijk die ook is; door meer gezamenlijk op te trekken met bijvoorbeeld *Mooi Baarn*, *Vrienden van het Cantonspark*, *Het Groene Graf* etc. kunnen we kennis bundelen en staan we sterker. We zijn tenslotte allemaal mensen die hart voor cultuur en geschiedenis hebben.' Hoe die samenwerking verder vorm moet krijgen, ligt nog open: 'We hebben al goede, verkennende gesprekken met genoemde partijen gevoerd. Natuurlijk is elke club gehecht aan zijn eigen identiteit, maar een betere overleg- en samenwerkingsvorm moet mogelijk zijn. Dat zal niet van de ene op de andere dag gebeuren, we onderzoeken nu hoe je zo'n traject kunt aanpakken.' Niet alle projecten en ambities zijn een kwestie van zo'n lange adem. 'De festiviteiten ter ere van het 40-jarig jubileum is grondig voorbereid en daar kijk ik met plezier naar uit, net als naar de presentatie van *Duizend jaar Baarn*. Dat is een prachtig boek geworden! En we willen graag jaarlijks een Teunis Pluim-prijs

gaan uitreiken aan een eigenaar van een woning of bedrijfspand die deze op een bijzondere manier heeft gerestaureerd of verbouwd.

André Mascini woont sinds 1965 in Baarn en is gehecht geraakt aan het dorp, zijn inwoners en de HKB: 'De sociale verbondenheid in Baarn is groot, kijk maar naar de vele verenigingen die we hebben en hoe lang sommige al bestaan. De Historische Kring is daarbij vergeleken nog een jonkie en ik weet zeker dat we – in welke vorm dan ook – nog vele jaren meegaan. Maar eerst gaan we feestvieren!'

Wergroep Communicatie zoekt:

Enthousiastelingen die één of meer communicatie-activiteiten zelfstandig willen oppakken in overleg met de collega's van de werkgroep. Dit kan het bijhouden zijn van HKB-nieuws op Twitter, YouTube en Facebook; meedenken over actieve ledenwerving en de regionale samenwerking binnen Eemsnoer; of het bevorderen van meer interactie tussen de verschillende geledingen binnen de HKB (bijv. huisstijl).

Kent u iemand met interesse voor een dergelijke taak en die wil helpen de HKB beter in de publiciteit te brengen, of wilt u zich zelf aanmelden, bel of mail dan met werkgroep leider Inge Pastoor:

M 06 55 702 591 of communicatie @historischedkringbaerne.nl.

ZESTIG JAAR BOSBAD DE VUURSCHE (1954-2014)

Lezers van de *Baerne* zullen allemaal nog weten dat ruim tien jaar geleden het voortbestaan van bosbad De Vuursche op het spel stond. De stichting Bosbad De Vuursche heeft met succes sluiting kunnen voorkomen en vorig jaar vierde de stichting haar 10-jarig jublieum. Een geweldige prestatie, waardoor dit bosbad samen met de bosbaden Amersfoort (geopend in 1943) en Leersum (geopend in 1971) nog de enige drie overgebleven natuurbaden zijn in de provincie Utrecht. Het Baarnse bosbad werd in 1954 in gebruik genomen. Vanwege dit 60-jarig jubileum wordt in dit artikel stilgestaan bij de voorgeschiedenis en feestelijke opening van het openluchtzwembad De Vuursche.

door: Marjo Stam

Jarenlang was het de normaalste zaak van de wereld dat de jeugd uit Baarn 's zomers haar vertier zocht aan het water en afkoelde met een duik in de Eem. Vanaf circa 1900 stimuleert de overheid het baden en zwemmen ter verbetering van de volkshygiëne en vanaf die tijd exploiteert de gemeente Baarn een zweminrichting aan de Eem. Nadat deze houten constructie bij de watersnoodramp van 1916 was weggespoeld, schonk de

welgestelde ondernemer August Janssen een nieuwe zweminrichting, met een volksbadhuis en een botenhuis, ongeveer 2 km verder stroomopwaarts vanaf de oude locatie aan de Eem. Tot 1936 is de gemeente verantwoordelijk voor deze zweminrichting. Daarna neemt Th. de Ruig de exploitatie over. Maar al direct na de Tweede Wereldoorlog concludeert de inspecteur van het 'Staatstoezicht op de Volksgezondheid'

Zweminrichting aan de Eem, August Janssenweg

dat de waterkwaliteit van de Eem onder de maat is. Met name de toenemende industrialisatie in Amersfoort zorgt ervoor dat het water van de Eem ernstig vervuild raakt.

Plannen openluchtzwembad

Inspecteur dr. D.L. Kedde schrijft in april 1951 dat hij 'geen enkele verantwoordelijkheid voor de hygiënische toestand van het zwemwater in de onderhavige inrichting kan aanvaarden.' Als het niet lukt de zweminrichting via een politieverordening te sluiten, dan moet er, zo schrijft hij: 1) geen schoolzwemmen plaatsvinden en 2) is zwemmen daar voor eigen risico. Die zomer blijft de zweminrichting nog open, maar op 28 augustus 1951 sluit de gemeente het zwemvermaak in de Eem en start ze met de plannen voor de realisatie van een nieuwe zwemfaciliteit. In Baarn worden geen zwemlessen meer gegeven en nogal wat Baarnars wijken uit naar het bosbad in Soest¹.

In die naoorlogse wederopbouwperiode staan sport en recreatie sterk in de belangstelling bij de overheid, en ook bij de gemeente Baarn. Een eerste plan situeert een openluchtzwembad in het Maarschalkse Bos, maar daarvoor geven Gedeputeerde Staten geen toestemming. In november 1952 wordt een perceel bosterrein aangekocht nabij de Hilversumsestraatweg. De gemeenteraad besluit vervolgens een krediet van f 325.000 beschikbaar te stellen voor de aanleg van een openluchtzwembad, waarna het archi-

tectenbureau Wesselo en Van Voorst uit Bussum de opdracht krijgt voor het ontwerp hiervan.

Ontwerp

De bestektekening van het bosbad omvat twee rechthoekige betonnen bassins en een symmetrische aanleg van een centraal en hoger geplaatst toegangs- en badmeestergebouw tussen twee kleedhokgebouwen. Het achtkantige entreegebouwtje biedt uitzicht over een terras en op de in de centrale as gelegen duiktoren met hoge en lage duikplank. De bakstenen gebouwen onder schildaken laten de invloed zien van de naoorlogse Delftse Schoolstijl en geven het Baarnse bad een vriendelijke uitstraling. Het complex beschikt over 80 wisselcabines, twee grote kleedlokalen, en garderobegebouwen met 3000 kleedhaken. Het zwembad met de rechthoekige baden is allereerst ingericht op zwemles en op zwemmen in verenigingsverband, maar richt zich met de grote zonnewei-

Zomerse drukte in het Baarnse bosbad

Gekostumeerd zwemmen

des ook op dagrecreatie. Het bosbad is een circulatiebad, dat wil zeggen dat het niet direct gevoed wordt door natuurwater, maar door leidingwater. Na de bouw ligt het zwembad er aanvanke-lijk nog kaal bij, want voor de aanleg zijn bomen gekapt en de nieuwe aanplant stelt nog niet veel voor.

Opening

Op 31 juli 1954 wordt er voor het eerst in het zwembad gezwommen, maar de entourage is nog niet gereed. Door gebrek aan geschoold personeel heeft de bouw vertraging opgelopen, zodat de planning - om het zwembad tijdens het

gehele seizoen 1954 geopend te hebben - niet gehaald wordt. Fenny Bleker, 14 jaar, neemt als eerste een duik van een der springplanken. 'De Baarnse jeugd kan weer leren zwemmen!' jubelt de plaatselijke pers. Een klein jaar later, op 28 mei 1955, volgt de officiële opening. Het loopt direct storm en in negen dagen tijd trekt het bosbad meer dan 10.000 bezoekers. Dat zijn er zoveel dat een deel van de nog in aanleg zijnde zonneweide vertrapt raakt, en ook de garderobe, waar twee garderobedames de kleding weghangen, raakt overbelast, terwijl de vele fietsen niet passen in de aanwezige rijwielstalling. De leiding van het bosbad is in handen van de heer Van Esschoten, die in de bungalow ernaast woont. Behalve badmeester/zwem-instructeur Van Esschoten zijn er voor de zwemlessen nog twee instructrices: mevrouw Andriessen en mejuffrouw Donswijk. Er wordt klassikaal lesgegeven aan maximaal 100 leerlingen, die voor schooltijd van 7:15-7:50 u les krijgen, op vijf dagen per week in het vaak nog ijskoude water. En voor dames is er dagelijks van 9:00-10:00 u een speciaal damesuur, waarop zij klassikaal of individueel les kunnen krijgen. De belangstelling is groot, want in de voorgaande jaren was er, na de sluiting van de zwemonder-richting aan de Eem, geen zwemonder-richt meer te volgen geweest in Baarn.

Zwemles en zwemwedstrijden

Welke geboren en getogen Baarnaar heeft in die jaren geen zwemles gehad of een duik genomen in het bosbad?

Neem Tiny Adams, enthousiast zwemster en later instructrice bij *De Vuursche* en *De Trits*, die in die begintijd vaak met haar dochttertje Bep ging zwemmen: 'Zodra het open was, ging je bij mooi weer altijd naar het bosbad.'

Ook Baarnaar Mario Vervoort herinnert zich het zwembad maar al te goed, al bewaart hij minder prettige herinneringen aan de zwemlessen: 'Als je een jaar of acht was, mocht je op zwemles. Mijn vader en moeder hadden daarvoor gespaard, en met nog 2 à 3 jongens uit onze straat gingen we 's morgens vroeg naar het bosbad. Als we dan om kwart voor acht klaar waren, fietsten we met natte haren en met onze badtas op de rug gelijk door naar school. Ik had het er niet zo op, ik kan nou nog niet zwemmen, en probeerde er altijd onderuit te komen. Treuzelen in het kleedhok of me verstoppen in de bosjes. Je begon in het pierenbadje en zolang je kon staan, ging het nog wel, maar als het dieper werd en je hoofd onder water kwam, dan kneep ik hem. Als je dan onder water dreigde te zakken, kreeg je zo'n koude haak in je nek. We hadden ook schoolzwemmen, om de twee weken op woensdagmorgen. Dan kwam een bus van Tensen ons ophalen. Het zwembad ging toen al vroeg in april open, het water was nog koud, zo'n 12-13°C.' Sommigen gebruikten het bosbad in die tijd ook als badhuis, want lang niet iedereen had toen thuis een eigen bad of douche. Er worden regionale kampioenschappen zwemmen en schoonspringen georganiseerd en als in 1959 zwemclub

De Vuursche wordt opgericht, wordt het bosbad dé trainingsplek voor de zwemclub. Tiny Adams herinnert zich nog goed de door de zwemclub georganiseerde traditionele eindfeesten: op de laatste dag van het zomerseizoen, als het zwembad ging sluiten, werd er gekostumeerd gezwommen, en bij de opening was er altijd de massastart. Nu, zestig jaar later, is het Baarnse bosbad nog steeds een unieke, recreatieve attractie. Jaar in, jaar uit fietsen jeugd en ouders met kleine kinderen op warme dagen met de zwemtassen achter op de rug massaal langs het destijds in het talud van de spoorlijn aangelegde fietspad om verkoeling te zoeken in het water. Op de volgende zestig jaar!

Fotoverantwoording

Alle beelden zijn afkomstig uit de beeldbank van de HKB.

Bronnen

Archief Historische Kring Baerne Kemperman, Saskia: 'De bosbaden Amersfoort, de Vuursche en Leersum' in *Historisch geografisch tijdschrift*, jaargang 23 (2005), nr. 4, pag. 150-152.

Noten

1. Het natuurbad Soestduinen werd in 1933 vanwege werkverschaffing aangelegd, in 1961 is het nog vernieuwd, maar in 1990 werd dit bosbad vanwege een onrendabele exploitatie gesloten.

Baerne

JUBILEUMUITGAVE DUIZEND JAAR BAARN

In 1999, ter gelegenheid van het 25-jarig bestaan van de vereniging, kwam de Historische Kring Baerne met het boek *Van Baerne tot Baarn* als uitgever naar buiten. Nu, 15 jaar later, geeft de kring opnieuw een boek uit over Baarn. Oorspronkelijk opgezet als canon, groeide dit boek uit tot een bijna complete geschiedenis van een Eemlands dorp, Baarn dus, over een periode van circa 1000 jaar. Dat is dan meteen de titel van deze uitgave, die zich duidelijk onderscheidt van het eerste jubileumboek. *Duizend jaar Baarn* heeft een groter formaat, bevat een groot aantal minder bekende historische feiten en heeft vele afbeeldingen in kleur, waaronder een flink aantal niet eerder gepubliceerde.

Duizend jaar Baarn heeft een logische volgorde zowel in tijd als in onderwerpen. Het eerste hoofdstuk gaat over de prehistorie. Vervolgens komen de Middeleeuwen, de 16e, 17e, 18e en de - voor Baarn zo belangrijke - 19e eeuw aan bod. Door de aanleg in 1874 van de spoorlijn van Amsterdam naar Amersfoort transformeerde Baarn immers van een boerengehucht in een villadorp. In andere hoofdstukken staan de gezondheidszorg, de kerken, de kunst en cultuur en de middenstand centraal. Aandacht wordt geschonken aan de zogenaamde

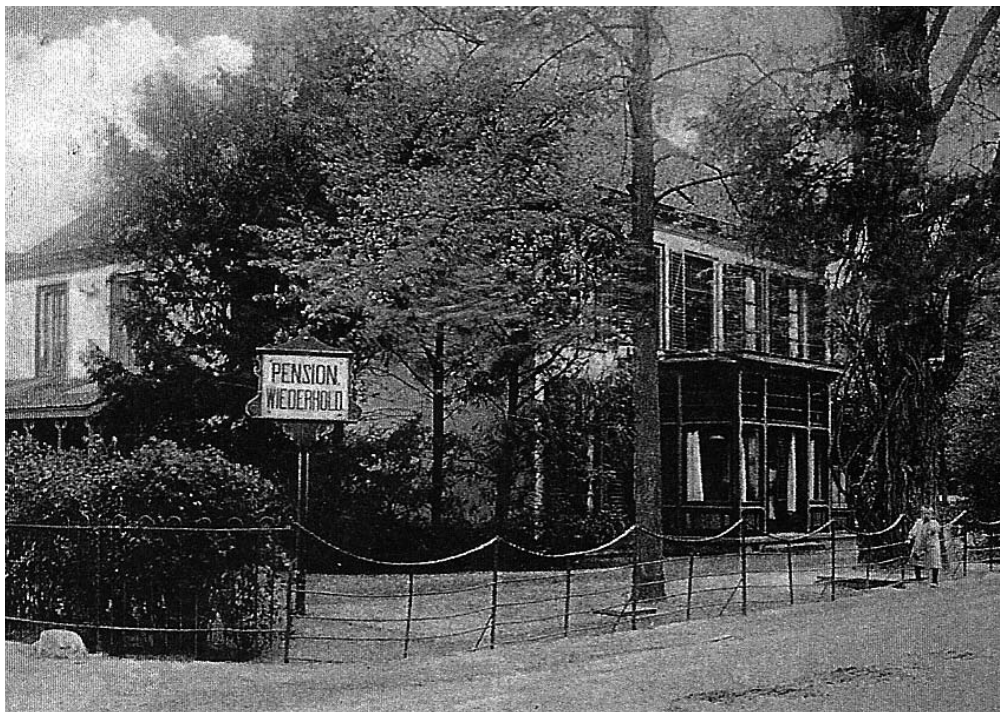
'parels van Baarn', dat wil zeggen de buitenplaats *Soestdijk*, de landgoederen *De Eult* en *Pijnenburg*, kasteel *Groeneveld*, en de villa's *Rusthoek*, *Schoonoord* en *Veltheim*. Dat Baarn 'vorstelijk' was, valt te lezen in het hoofdstuk over de familie Van Oranje op Soestdijk. Een hoofdstuk over burgemeesters vertelt alles, nou ja

bijna alles, over de eerste burgers van ons dorp, vanaf Frans Pen tot en met Mark Röell. De Tweede Wereldoorlog in Baarn is een hoofdstuk, de gastvrijheid en bedrijvigheid in Baarn worden behandeld. En natuurlijk komen ook sport, kunst en cultuur, en de scholen aan de orde. Het boek eindigt met een hoofdstuk over Lage Vuursche.

Aan de samenstelling van dit boek, onder redactie van Frits Booy en Gerard Brouwer, werkten gerenommeerde Baarnse auteurs mee als Wim Velthuisen

(WO II-kenner), Thera Coppens (bekend van haar boeken over onder meer de Oranjefamilie), Fred J. Lammers (o.a. Oranje-specialist), de wetenschappers Huub van der Aa (schimmelcultures) en Jan Albert Bakker (prehistorie). Dit rijk geïllustreerde en zeer informatieve boek zal op 27 september a.s. feestelijk worden gepresenteerd op een symposium in kasteel *Groeneveld*.

Duizend jaar Baarn is vanaf 1 oktober a.s. verkrijgbaar in de Oudheidkamer à € 19,50.

Pension Wiederhold aan de Bosstraat, een van de vele pensions die Baarn rijk was in het begin van de vorige eeuw.

Baerne

EXPOSITIE 'BAARN SPOORT... AL 140 JAAR'

In de vrij recente historie van Baarn heeft de aanleg van de spoorweg in 1874 voor het dorp grootse veranderingen teweeggebracht. Na het eerste traject van Amsterdam naar Haarlem, heeft het nog een aantal jaren geduurd voordat de aanleg van de spoorlijn Amsterdam-Zutphen een feit was en waar Baarn profijt van kon trekken. Wat dit alles in het teken van de vaart der volkeren heeft betekend, kunt u op deze expositie uitgebreid gaan bekijken.

Twee historische feiten koppelt onze vereniging dit jaar aan elkaar: de HKB bestaat veertig jaar en in 'Baarne spoort...' besteedt zij aandacht aan het feit dat 100 jaar daarvoor de eerste trein Baarn aandeed. We laten u de aanleiding tot de bouw van het station zien en alle veranderingen rondom het stationsplein. Het spoorravijn, de grotjes, de bruggetjes, de aanleg van het Amalia-park met haar toen reeds gebouwde en nog te bouwen villa's. Bevolkingsgroei, toerisme en permanente villabewoning hebben Baarn tot een gemeente gemaakt, waarin we toen en nu met veel plezier dagelijks leven en werken. Ook is er aandacht voor de bouw van het buurtstation, met een spoor naar Den Dolder dat later werd doorgetrokken naar Utrecht, dat voor Baarn - met al haar forenzen en dagjesmensen - sinds 1898 van groot belang geweest.

De tentoonstelling zal zaterdag 4 oktober a.s. op een originele wijze worden geopend. Op deze dag organiseren de gemeente Baarn en de NS activiteiten ter herdenking van 140 jaar spoor in Baarn. Zo rijden er tussen het station en het centrum koetsen, de Koninklijke

Wachtkamer is geopend voor rondleidingen, de stationshal wordt feestelijk aangekleed en zo meer. De expositie is tot medio februari 2015 te zien in de Oudheidkamer. Adres en openingstijden vindt u in het colofon, achterin dit blad.

Baarn spoort...
al 140 jaar

de historische kring
baerne

laat dat zien tot en met
medio februari 2015

Hoofdstraat 1a
(onder de bibliotheek)

open: woensdag 14-16 uur
zaterdag 11-13 uur

www.HistorischeKringBaerne.nl

BOEKBESPREKING: BAARN IN VOGELVLUCHT, EEN RUIMTELIJK-HISTORISCHE VERKENNING

Onlangs werd op het gemeentehuis van Baarn het eerste exemplaar van het boek *Baarn in vogelvlucht, een ruimtelijk-historische verkenning* uitgereikt aan burgemeester Mark Röell.

De auteur is voor de HKB geen onbekende, want Michiel Kruidenier geeft regelmatig interessante lezingen over historische architecten en de bouwkundige groei van Baarn. In opdracht van de gemeente verrichtte Michiel onderzoek voor de *Nota Ruimtelijke Kwaliteit*, die de gemeenteraad in februari jl. heeft vastgesteld als kader en inspiratie voor toekomstige bouwprojecten en verbouwingen die harmonieus zullen opgaan in de omgeving. Dit boek is daarvan een samenvatting, die de lezer op handige en fraai vormgegeven wijze per wijk een overzicht geeft van bouwstijlen en andere kenmerken. Het laat zien hoe de oude dorpskernen van Baarn, Eembrugge en Lage Vuursche, de villawijken van omstreeks 1900 en de naoorlogse uitbreidingen aan de noord- en oostzijde van de gemeente in de loop der tijd tot stand zijn gekomen en zijn uitgegroeid tot het Baarn van nu. Het is een aanrader voor iedere inwoner die meer wil weten over de plek waar hij woont.

Drs. Michiel Kruidenier (Amsterdam, 1971), zoon van wijlen HKB-lid Jaap Kruidenier en HKB-bestuurslid Thea Brands, is zelf opgegroeid in Baarn, studeerde Kunstgeschiedenis en Archeologie aan de Universiteit van

Amsterdam en heeft zich gespecialiseerd in de architectuurgeschiedenis van begin 20e eeuw. Sinds 1996 is hij zelfstandig architectuurhistoricus en eigenaar van het onderzoeks- en adviesbureau *De Onderste Steen*. Verder publiceert hij over uiteenlopende ontwerpen, zoals monumenten in Soest, industrieel erfgoed in Amersfoort en de wederopbouw van Leiden en Rotterdam.

Het boek (ISBN: 978-90-822156-0-1) kost € 14,95 en is verkrijgbaar bij boekhandel Den Boer, de HKB en via info@ondersteste.com.

VEERTIG JAAR THEATER AAN DE REMBRANDTLAAN

Net als de HKB heeft cultureel centrum De Speeldoos dit jaar alle reden om een feestje te vieren. Maar in tegenstelling tot de HKB, die inmiddels drie verhuizingen verder is, mocht het rode pluche theater zich al in 1984 verheugen op de bouw van een eigen complex, als onderdeel van het cultuurbeleid van de gemeente Baarn. In september 1995 kwam het centrum in particuliere handen en anno 2014 trekt de cultuurtempel aan de Rembrandtlaan nog steeds volle zalen met films, toneel, cabaret, muziek en dans, en dankzij innovatieve technieken sinds kort ook opera. Hoe een klein theater in de provincie decennialang groots kan functioneren, komt in onderstaand artikel aan bod.

door: Henriëtte Beuk

Hoe er een theater in Baarn kwam

Baarn kent een lange traditie van culturele activiteiten. Zodra de 19-eeuwse elite uit Amsterdam in de zomermaanden ging resideren in deze lommerrijke plaats aan de Eem, namen zij hun sociale activiteiten uit de hoofdstad mee. In eerste instantie op kleine schaal, een concertje in hotel *Velaars* aan de Brink of een militaire kapel om het jaarlijkse uitje van de *Baarnsche Vélocipède Club* luister bij te zetten, maar naarmate de stad als woonplaats meer en meer werd losgelaten en Baarn de plek werd om het gezin permanent te huisvesten, groeide de behoefte aan culturele vereniging voor het bekijken van muziek, theater, dans en andere kunsten. Artistieke gezelschappen uit de grote steden kwamen graag naar de grote zaal van *Velaars* en vele nationale en internationale sterren trokken daar een groot en belangstellend publiek.

Toch duurde het nog tot april 1928 voordat de eerste steen gelegd kon wor-

den voor het *Musis Sacrum*. Een gebouw met allure, midden in het Pekingbos dat langzamerhand bouwrijp werd gemaakt voor de schrijversbuurt. Met dank aan vermogende inwoners. De Baarnse cultuurtempel werd gepromoot via uitingen op stations in Amsterdam en advertenties in de grote bladen, zelfs in Nederlands-Indië kon men destijds kennis nemen van de programmering.

Na WO-II pikte de directie de draad weer op en bleef *Musis Sacrum* tot in de jaren 1950 in bedrijf. Daarna verpauperde het pand, de jarenlange strijd van de *Aktiegroep tot behoud van Musis Sacrum* tegen het halfslachtige beleid van de gemeente ten spijt. Al vanaf eind jaren 1950 ¹ werd duidelijk dat het pand onvoldoende faciliteiten en veiligheid bood voor de gebruikers. In eerste instantie wilde de gemeente wel investeren in het moderniseren van het gebouw, maar er kwamen steeds kinken in de kabel. Het langdurige uitstel in de besluitvorming ² gaf ruimte

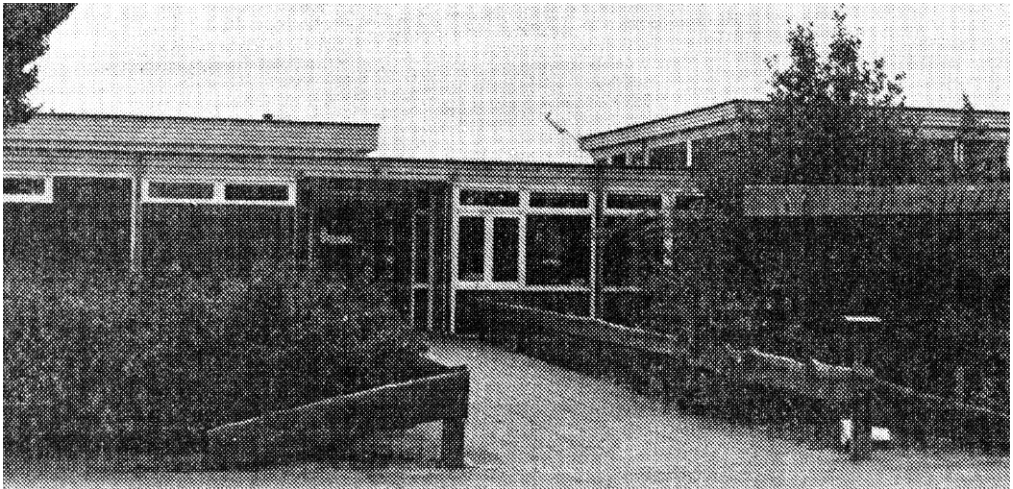
aan steeds meer eisen aan het plan van aanpak (uitbreiding parkeergelegenheid, multifunctionaliteit van de zalen, meer toiletten). Tegen het einde van de jaren 1960 hielden het toenmalige college van B&W ook andere grote, en kostbare, projecten in de lucht (rioolwaterzuivering, overdekte zweminrichting annex sporthal, leeszaal, een Brinkplan), waardoor het *Musis* een ondergeschoven kindje werd. Culturele activiteiten werden nog wel onderkend als 'verheffing voor het volk', maar ze kregen geen prioriteit zodra de openbare financiën ontbraken. De toenmalige tijdgeest liet eigenlijk alles over aan de overheid en als je het niet met dat beleid eens was, probeerde je er maar zo min mogelijk mee te maken te hebben.

De deuren van het ooit zo prachtige gebouw met een 43 m lange oprit in het

voormalige Pekingbos werden in 1969 gesloten en in oktober 1976 maakte de sloophamer een definitief einde aan de constructie om plaats te maken voor woningen. Maar de behoefte aan een theater in Baarn bleef bestaan. ³

Noodgebouw van De Nijenburgh

Aan de Rembrandtlaan stond vanaf medio jaren 1960 een dependance van de Academie voor Sociaal Werk *De Nijenburgh* die incidenteel gebruikt werd als openbaar podium voor theater en verenigingsactiviteiten. In juli 1974 vertrok de academie naar Culemborg. Ambtenaar voor cultuur- en jeugdzaken Jan Fokkinga spande zich met Wim Peters in voor de start van een echt cultureel centrum. Als initiator en secretaris van de Culturele Raad in Baarn kreeg Jan uiteindelijk toestemming om

Het noodgebouw van De Nijenborgh (foto: G+E d.d. 09.01.1980)

activiteiten te programmeren aan de Rembrandtlaan. De accommodatie werd verbouwd en op 15 september 1975 opende het sociaal-cultureel centrum met zes lokalen de deuren onder de naam De Speeldoos. Er was een 'kresj', het bood onderdak aan verenigings- en vormingsactiviteiten, theater voor volwassen en kinderen, film en muziek. De banken voor het publiek kwamen uit de Pekingtuin, het podium uit de voormalige Oosterschool, en de ramen werden verduisterd met zwart landbouwplastic. Na de opening bruiste het pand aan de Rembrandtlaan van de activiteiten: er werd een natuur- en milieumanifestatie gehouden met demonstraties, een toneelavond verzorgd door *De Plankeniers*, een muziekfestival, 'tejater' voor kinderen, en een beurs van lokale uitgevers waarmee Baarn als boekencentrum werd gepromoot.

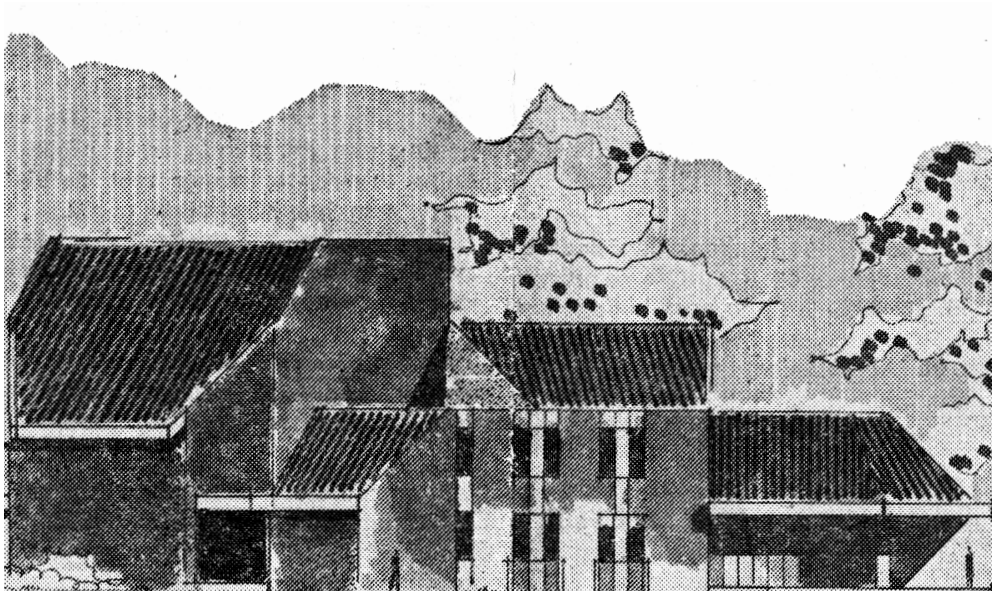
In een jaar tijd trok *De Speeldoos* 32.000 bezoekers en de ruimte bleek al snel niet toereikend, waarop twee lokalen werden samengevoegd om tegemoet te komen aan de wensen van de gebruikers.

Nieuwe plannen voor De Speeldoos

In afwachting van betere financiële tijden voor de bouw van een geheel nieuw complex werd met passie een sociaal-cultureel centrum van de grond getild dat zich al snel kon verheugen in enthousiast gebruik van de semipermanente accommodatie. De *Volksuniversiteit*, de *Nutsschool voor Expressie*, lokale verenigingen en nationale theaterartiesten konden er terecht voor het huren van

een zaal voor cursussen, repetities en optredens. Er werd veel geïmproviseerd met de beschikbare middelen, maar vanaf de start voelde de plek als een huiskamer buitenshuis aan. En met het animo van de bezoekers kwam de behoefte aan meer en betere faciliteiten. De plaatselijke culturele verenigingen voerden de druk bij de gemeente op en hielden tijdens een commissievergadering op 13 februari 1980 een indrukwekkende manifestatie. *Crescendo* speelde, het *Baarns mannenkoor* zong, er werden ruim 2300 handtekeningen aangeboden en een groot spandoek maakt één ding duidelijk: 'Kultureel Centrum Nu!!!'. Dus de dossiers over de nieuwbouw werden weer uit de kast gehaald. Alle mogelijke locaties passeren opnieuw de revue: de Pekingtuin, hoek Brink-Eemnesserweg, zelfs het hotel *Zeiler* aan het Stationsplein.

Eind 1981 meldt de gemeenteraad echter dat de plannen voor een nieuw complex van 2100 m² voor het centrum niet gerealiseerd kunnen worden wegens 'de slechte financiële positie van de gemeente, de hoge rentestand, stijgende energiekosten en de moeilijke sociaal-economische situatie van ons land'.⁴ Maar men is bereid de huisvesting op termijn te verbeteren en daartoe wordt een reserve van f 2,3 miljoen in het leven geroepen, bestemd voor de toekomstige bouw van een nieuw complex en het dekken van het toenmalige exploitatietekort van f 275.000. Ondertussen moet het centrum maar

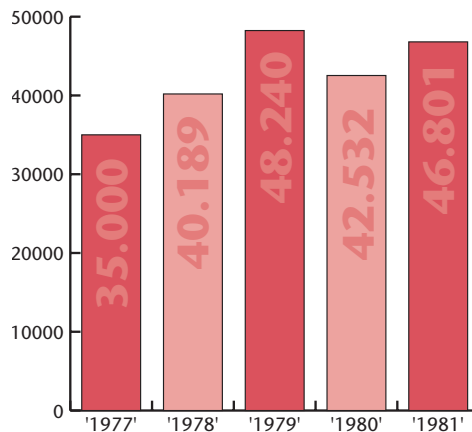
Ontwerp voor een sociaal-cultureel complex in de Pekingtuin (foto: BC d.d. 19.12.1980)

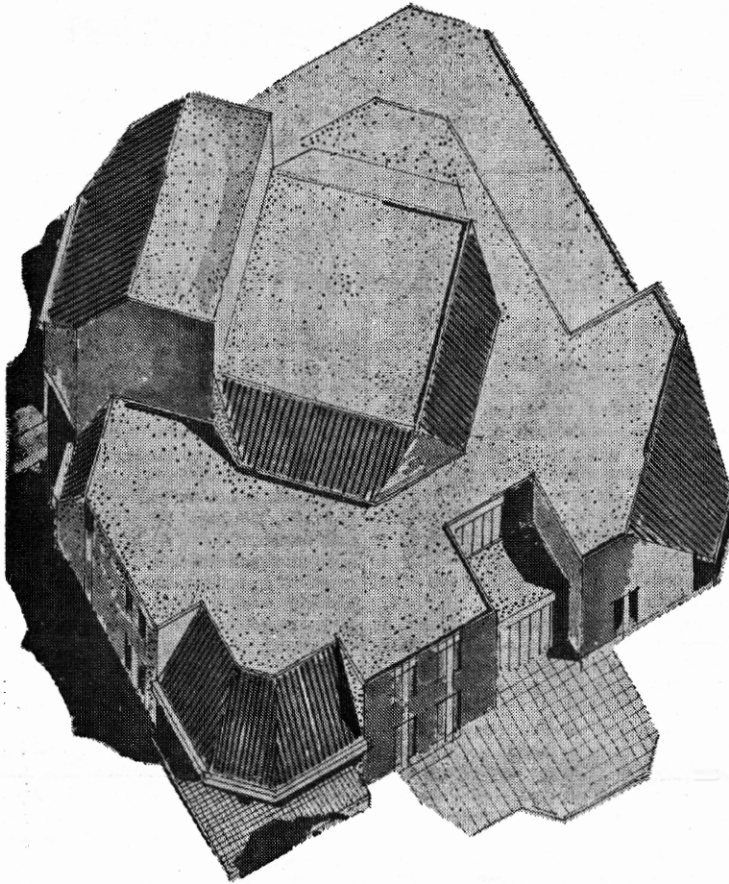
zoveel mogelijk gebruik maken van ruimtes die door Baarn verspreid liggen (o.a. in de Oosterschool). Geen optimale situatie voor een sociaal-cultureel centrum dat vanaf het begin als doel had om een centrale ontmoetingsplek te zijn voor alle activiteiten op het culturele en welzijnsvlak.

Eindelijk nieuwbouw!

Vanaf het eerste uur was Wim Peters betrokken bij *De Speeldoos*, samen met Jan Fokkinga stond hij immers aan de basis van het sociaal centrum dat in 1974 van de grond was gekomen. Het jarenlange gesteggel over financiën en locatie moe, maar nog steeds geïnspireerd door zijn missie ooit een volwaardig theater in

Bezoekersaantallen

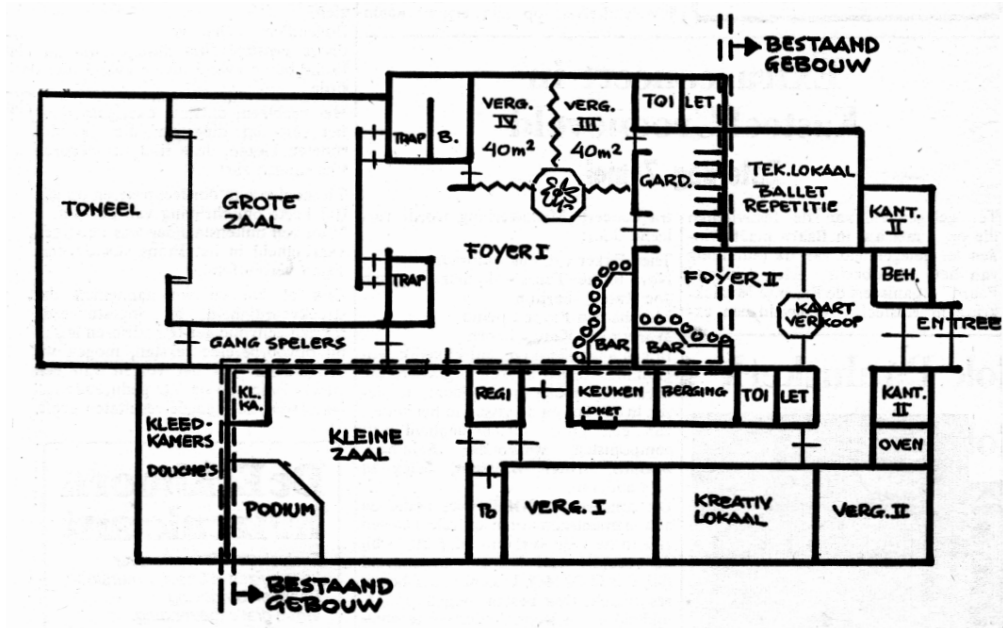

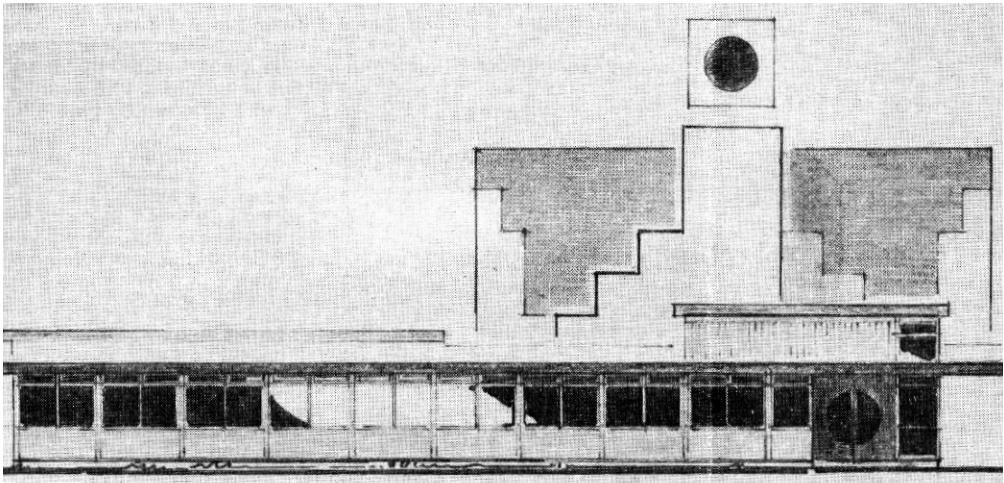
Ontwerp voor een sociaal-cultureel complex in de Pekingtuin (foto: BC d.d. 19.12.1980)

Baarn van de grond te krijgen, tekende hij in november 1981 zelf maar een opzet voor een nieuwe grote zaal met podium achter het noodgebouw. De buurtbewoners waren immers gewend geraakt aan het trefpunt in hun wijk, er was genoeg ruimte om de noodgebouwen heen voor de broodnodige uitbreiding, en de locatie was na zeven jaar een gevestigde naam in de amusementswereld geworden. Youp van 't Hek noemde het, al dan niet liefkozend, 'de culturele barak'.

Zowaar kreeg Wim al na een paar maanden beraad de meerderheid van de fracties mee voor zijn alternatief. Er kwam een wijziging in het bestemmingsplan voor de Weteringstraat en de oppervlakte van de nieuwbouw werd weer eens naar beneden bijgesteld (van een kleine 1600 m² met 420 stoelen naar 910 m² met 340 stoelen), maar medio 1984 mocht de schop in de grond. Architect Reinalda van bureau *De Gruyter*, al tientallen jaren betrokken bij de eerste

Schets interieur nieuwbouw (foto: BC d.d. 25.04.1983)

Ontwerp exterieur nieuwbouw (foto: BC d.d. 24-2-1984)

De Speeldoos anno 2014 (foto: De Speeldoos)

plannen voor een nieuw theatercomplex, verkreeg de opdracht. Een leuke opsteker voor alle betrokkenen was de schenking van de Rabobank een half jaar later: f 35.000 voor de inrichting van de foyer. Even kwam er commotie na het plaatsen van de rode bollen in de toren: wanneer de lichten erachter brandden, bleken veel oudere omwonenden er een associatie met de Japanse vlag in te zien. De oplossing werd het aanbrengen van

een rand om de bollen.

Tien jaar na de eerste voorstelling in de dependance van *De Nijenborgh* ging op 13 september 1985 het vernieuwde theater *De Speeldoos* open en de Baarnse bevolking toonde een ongekende belangstelling. Een maand later kon de *Gooi- en Eemlander* al melden dat het theater 'als een trein loopt. Artiesten en publiek zijn vol lof over de sfeer en de grote theaterzaal'.

Privatisering en andere ontwikkelingen

In 1992 – bij de behandeling van de gemeentelijke begroting voor 1993 – vroeg de lokale VVD-fractie zich af of, in het kader van de terugtrekkende overheid en het bevorderen van een grotere invloed van de burgers, De Speeldoos niet geprivatiseerd kon worden. Voor sporthal De Trits was een dergelijk initiatief met succes afgerond, dus het onderzoek naar mogelijkheden hiervoor werd opgestart. Voor een efficiëntere programmering in de regio ontstond een samenwerking met *Gooiland* in Hilversum, *'t Spant* in Bussum, *Singer* in Laren en *3-in-1* in Huizen, maar de Baarnse accommodatie blijft zich onderscheiden door het aantrekken van minder bekende theaterproducties en veel aandacht voor mime, masker- en poppentheater.

In de loop van 1993 werd de toneelbrug, een buizenconstructie op 7 m hoogte voor o.a. het bevestigen van licht, afgekeurd door de Arbeidsinspectie. Daarnaast bleek het oude deel van het complex hoognodig vervangen te moeten worden: de toneelvloer in de kleine zaal is verrot, de scheidingswanden laten te veel geluid door, de kledruimte is te beperkt. De plannen van 1984 hadden die vervanging voorzien voor 1993-1995. Maar die investeringen zouden pas gedaan kunnen worden als de privatisering rond was. Wim Peters trok wederom ten strijde voor zijn centrum: 'De Speeldoos heeft de investering in de nieuwbouw de afgelopen 9 jaar verdiend'.⁵ Het filmhuis, voorheen gevestigd in *De Boemerang*, heeft in de tussentijd ook onderdak gevonden in het sociaal cultureel centrum.

Wim Peters

Geboren in Oosterbeek, studeerde aan de Academie voor Beeldende Kunsten in Arnhem, en verhuisde in 1969 naar Soest voor een baan als leraar tekenen en handarbeid aan het Eemlandcollege. Bestuurslid voor Artishock, later naar Baarn verhuisd en wordt daar gevraagd om jeugdtheatervoorstellingen te organiseren. Daarmee start een langdurige betrokkenheid als vrijwilliger bij culturele activiteiten in Baarn. Voor *De Speeldoos* was hij in eerste instantie lid van de beheercommissie, maar in 1978 kreeg Wim een fulltime aanstelling als coördinator annex zakelijk leider, het docentenbestaan was al langzaam afgebouwd. "Ik ga nooit naar mijn werk, ik ga naar De Speeldoos. En dat is een wezenlijk verschil".⁷ Na 23 jaar komt op 1 juli 1999 een einde aan zijn inzet voor het cultureel centrum, Wim neemt afscheid. Vele directeuren zullen volgen, maar niemand blijkt zo honkvast als hij is geweest.

Lange tijd was er bij de gemeente een reserve van f 1 miljoen voor de vernieuwbouw van *De Speeldoos*, maar dat is inmiddels – augustus 1994 - naar een ander project gegaan. Het nieuwe college van B&W neemt zich voor jaarlijks f 100.000 in een fonds t.b.v. de nieuwbouw te storten. Kandidaten voor het bestuur van de nieuwe stichting werden snel gevonden, maar zij stelden allen als voorwaarde voor hun aantreden dat het oude gedeelte vervangen zou worden. Het publiek wordt gerustgesteld dat de privatisering weinig gevolgen zal hebben voor de exploitatie van het culturele centrum: de entreprijzen gaan niet plotseling omhoog en voor lokale culturele instellingen blijft de zaalhuur bij het oude tarief. 'De Speeldoos heeft een goede reputatie, het functioneert goed als cultureel centrum en het theater kost geld, maar het is niet te groot voor een plaats als Baarn: het is geen prestige-object [...] maar een goed en mooi visitekaartje voor het dorp'.⁶ Diezelfde maand meldde de Arbeidsinspectie zich nog een keer met het bericht dat er verbeteringen aangebracht dienden te worden aan de achterzijde van het theater (los- en laadfaciliteiten) en bij de te krappe bergingsruimte.

In juli 1995 wordt het besluit genomen voor het zg. 'renovatie-plus-plan': de oostgevel wordt met 3 m uitgebouwd, de achterzijde van het toneel verdiept en inpandig komt een renovatie en een gewijzigde indeling van foyer en zalen. Er zal in totaal 315 m² extra ruimte gewon-

nen worden. De bouwplannen op basis van het ontwerp van Johan Hulscher worden gepresenteerd aan de besturen van de gemeente en de RK Nicolaaskerk en de buurtbewoners. Er komen slechts klachten van omwonenden binnen over het parkeergedrag van bezoekers. Een jaar later beginnen de werkzaamheden, de houten noodgebouwen vallen ten prooi aan de sloophamer. Door de verbouwing is de huur gestegen en die kostenpost zal moeten worden gecompenseerd door een verhoging van de commerciële verhuur van ruimten en een verhoging van de consumptieprijzen.

Na de verbouwing ligt het bestuur van *De Speeldoos* twee jaar lang in de clinch met de gemeente. Want drie maanden na de heropening kampte het centrum al met een tekort van f 125.000 en alle bezuinigingsoperaties ten spijt kon het cultureel centrum niets meer bijdragen. De nieuw aangetreden wethouder Lieberwerth maakte korte metten met de opgelopen achterstand en verstreekte een eenmalige bijdrage van f 315.000, zodat de stichting met een schone lei het tweede millennium in kon gaan. 'Achteraf gezien was de startsubsidie wellicht te laag geweest', erkende de wethouder. Op aandringen van het gemeentebestuur moest het cultureel centrum onderzoeken of de entreprijzen met maximaal f 2,50 verhoogd konden worden, zodat daarvan f 0,50 bestemd kon worden voor het opbouwen van een reserve voor calamiteiten.

De foyer anno 2014 (foto: De Speeldoos)

Vaste grond onder de voeten?

Ondanks de jarenlange worteling aan de Rembrandtlaan en twee grote gemeentelijke investeringen in nieuwbouw en verbouwingen, doen de opstellers van het beleidsplan *Van nota tot kunst* in september 2001 wederom het voorstel om het culturele centrum naar de Brink te verplaatsen. Want de verwachting is dat over 3 tot 4 jaar de capaciteit tekort zal schieten, het personeel te zwaar belast zal worden, er veel vraag naar verhuurbare ruimte zal ontstaan, het complex nu te weinig kantoorruimte bevat en ook nog eens te weinig uitstraling heeft.

Het bestuur van *De Speeldoos* geeft tegen-gas: het wil alleen verhuizen als dat 100 zitplaatsen meer en een groter podium oplevert. Twee jaar later zorgt de gemeentelijke bezuinigingsoperatie 'Keuzes Maken' ervoor dat de verhuisplannen in het archief verdwijnen, maar het zet bestuur en dagelijkse leiding van *De Speeldoos* wel aan tot creatief omgaan met de budgettaire beperkingen. In oktober 2004 gaan er stemmen op om een verkleinde *Speeldoos* te huisvesten op het terrein van het *Baarnsch Lyceum* aan de Torenlaan, dat een nieuw onderkomen krijgt waar ook de *Waldheim*

mavo naar toe verhuist. Het loopt met een sisser af, maar het bestaansrecht blijktbaar niet zeker, zet de directie van het cultureel centrum alles op alles om aan extra middelen te komen: een cultureel café op de zondagmiddag, impresariaten moeten meer marges toestaan aan het theater, een hoger verhuurtarief voor zalen, meer publiciteit genereren, en meer filmvoorstellingen organiseren (niet meer uitsluitend in de avond).

Vanaf 2005 dragen de impresario's van artiesten en theaterproducties al het risico, *De Speeldoos* betaalt geen garantiebedrag meer. Ook wordt *Club Zakenvrienden van de Speeldoos* opgericht, de eerste sponsor is woonwarenhuis *Nijhof* met een bijdrage van € 10.000. Eind 2005 zijn bijna alle bezuinigingen gerealiseerd, het enige nadeel is dat jong talent nauwelijks meer op de Baarnse bühne verschijnt. In april 2006 volgt een andere beheeringreep: het theater opereert vanaf dat moment geheel zelfstandig, het wordt in het vervolg gehuurd van de gemeente en alleen de sociaal-culturele activiteiten worden nog gesubsidieerd.

De Speeldoos behoudt de reputatie van een klein, maar gezellig theater, waar een deskundig publiek met een open doch kritische blik komt en waar artiesten graag spelen. Het ontbreken van een separate artiestenruimte wordt gewaardeerd, na afloop raken bezoekers en artiesten ongedwongen met elkaar aan de praat. Er wordt geïnvesteerd in een

nieuwe entree (automatische deuren) en metamorfoses van het interieur (in 2006 en 2011). Bezuinigingsoperaties blijven regelmatig de kop opsteken, *De Speeldoos* moet continu en consequent laveren om de wind in de zeilen te kunnen houden, maar elke keer lukt het om het hoofd boven water te houden. Niet in de laatste plaats dankzij sponsorcontracten waarmee bedrijven jaarlijks een financiële bijdrage schenken aan het cultureel centrum.

Anno 2014 staat *De Speeldoos* als een huis en is het niet meer weg te denken uit de Baarnse samenleving. Telkens buigt het mee met elke tegenslag, elke keer weer duikt er een creatief initiatief op om nieuwe bezoekers te trekken en het centrum in de culturele vaart der volkeren te houden: eenmaal per kwartaal een Café Pensée, georganiseerde uitjes naar theaters elders in het land (diner inbegrepen), live-operavoorstelling vanuit New York i.s.m. Pathé bioscopen via een state-of-the-art satellietverbinding, een online reserveringssysteem, ladies nights waarop lokale bedrijven zich presenteren rond een thema dat aangekaart wordt in een theater- of filmvoorstelling... *De Speeldoos* blijft verrassen en mag dat hopelijk nog vele jaren op haar vaste stek blijven doen.

Bronnen

Archief Eemland (AE), toegangen 0440
Culturele Raad te Baarn (1972-1989), 0446
Gemeentebestuur Baarn (1951-1985) en 0480
Gemeentebestuur Baarn (1814-1950).
Archief Historische Kring Baerne
Linde, Maarten van der: *De Nijenburgh 1947-1987-1997: zakelijk en sociaal*, pdf (2010)
25 jaar Het rode pluche theater (2005)

Noten

1. AE, toegang 0446, inv. 824 – Exploitatie-rapport MS d.d. 30.06.1965: 'afgezien van de belangstelling, welke mede een zaak is van de programmakeuze, is, bij steeds stijgende kosten van toneeluitvoeringen, het aantal zitplaatsen te gering om bij redelijk abonnementsprijzen een sluitende exploitatie te krijgen.'; concurrentie met Singer, Bussum en Gooiland, Hilversum; overweging intensiever gebruik van het gebouw, bij subsidiëring van abonnementsvoorstellingen openheid van zaken nodig over plannen volgend seizoen en de te verwachte inkomsten. Maar: als sportzaal ongeschikt, ook niet als vergader- of congresruimte; er wordt geen overbruggings-subsidie van € 10.000 verstrekt; verkaveling en bouwrijp maken van het perceel; vereniging wil het gebouw behouden voor het culturele leven, i.v.m. daarmee beraad over de exploitatiemogelijkheden, een verbouwingsplan en beheersvorm.
2. AE, toegang 0446, inv. 824 – In maart 1970 stapt de gemeente met de kwestie naar de Provinciale Stichting voor Welzijnszorg voor een advies. Tweeënhalf jaar later komt er pas een rapport van het PSvW. In

oktober 1972 wordt het idee geopperd om een sociaal cultureel centrum te bouwen in de buurt van de Brink, in combinatie met een sporthal. De noordwestelijke flank van de Pekingtuin is in november 1969 gekocht van de familie Hassely Kirchner (*Huize Holland* en *Bloemswaard*) en de Stationsstraat wordt opnieuw ingericht, *Quatre Bras* kan ook nog gesloopt worden, dus dat zou een goede plek voor alle culturele en sportieve activiteiten kunnen zijn. Later verschuift de locatie voor een theater nog naar de hoek Brinkstraat-Hoofdstraat of zelfs tegenover het gemeentehuis, hoek Laanstraat-Brink-Eemnesserweg.

3. AE, toegang 0446, inv. 911 – Wens voor een eigen centrum, om verschillende redenen: onderkomen voor verschillende verenigingsactiviteiten en activiteiten van de CR zou stimulerend uitwerken op alle activiteiten op cultureel gebied; bezoekers komen in contact met activiteiten buiten de eigen interesse en wellicht verleidt tot deelname buiten eigen activiteit; vanuit gemeenschappelijk centrum impulsen geven en initiatieven ontplooiën om gezamenlijk tot (grotere) evenementen te komen.
4. *Baarnsche Courant* (BC) d.d. 27.11.1981
5. *Baarnsche Courant* d.d. 11.05.1994.
6. *Gooi- en Eemlander* (G+E) d.d. 24.01.1995.
7. *Gooi- en Eemlander* d.d. 16.10.1985.
8. *Baarnsche Courant* d.d. 2.7.1999.

COLOFON

Baerne is een kwartaaluitgave van de Historische Kring Baerne. Vormgeving en druk: Drukkerij BakkerBaarn. Opplage: 850 ex.

Redactie Baerne

Henriëtte Beuk
Martin Breij
Marjo Stam
E redactie@historischekringbaerne.nl

Postadres

Historische Kring Baerne
Postbus 326 - 3740 AH BAARN
T (035) 54 303 77
E info@historischekringbaerne.nl
I historischekringbaerne.nl

Bezoekadres

Oudheidkamer HKB
Hoofdstraat 1a - 3741 AC BAARN
Ingang via de bibliotheek, in het souterrain, door de jeugdbibliotheek. Er is een lift aanwezig.

Openingstijden

Wo. 14-16 u en za. 11-13 u.
Andere bezoektijd is mogelijk op afspraak. Bel voor nadere informatie naar (035) 54 303 77 tijdens openingstijden of mail naar info@historischekringbaerne.nl.

Ledenadministratie

Dhr. H.J. Kroon
T (035) 54 130 01
E ledenadministratie@historischekringbaerne.nl

Contributie

Per jaar en per adres € 16.
IBAN NL18 INGB 0004.1921.33.
Extra bijdrages zijn welkom.
U ontvangt het kwartaalblad *Baerne* en heeft gratis toegang tot onze lezingen.
De HKB is aangemerkt als culturele ANBI (Algemeen Nut Beogende Instelling). Giften aan een ANBI kunt u van de inkomsten- of vennootschapsbelasting aftrekken. Een erkende ANBI hoeft geen successie- of schenkingsrechten te betalen over legaten en schenkingen. Het bedrag dat u schenkt komt dus volledig ten goede aan de HKB.

Verzendkosten Baerne

Buiten Baarn, binnen Nederland: € 8 per jaar. Gelieve contributie plus verzendkosten in één bedrag over te maken.

Verkoopadressen Baerne (in Baarn)

Los exemplaar € 3,50.
Oudheidkamer HKB,
Hoofdstraat 1a;
Boekhandel den Boer,
Laanstraat 69.

Ereleden

Mw. J.M. v.d. Brink-van Wijkvliet
Dhr. G. Brouwer
Mw. P.H. Kuijt-Smit
Dhr. H.H.M. van Vugt

Dagelijks bestuur

Dhr. A.F.N. Mascini
Voorzitter
T (035) 54 145 12

Dhr. J. Guis
Secretaris
T (035) 54 294 01

Dhr. Th. Koot
Penningmeester
T (035) 54 185 27

Algemene bestuursleden

Mw. E.M.M.A. Kuizinga-Claassens
Werkgroep Oudheidkamer
T (035) 54 203 72

Dhr. T.J. Hofstra
Werkgroep Oude Begraafplaats
T (035) 53 115 15

Dhr. J.W.A.A. van der Laan
Werkgroep Archeologie
T (035) 54 116 56

Mw. H.T.M. Beuk
Redactie *Baerne*
M 06 27 357 807

Mw. I.L. Pastoor
Werkgroep Communicatie
M 06 55 702 591

Mw. W. Hordijk-Valk
T (035) 54 114 22

Mw. Th. Kruidenier-Brands
T (035) 54 178 60

AGENDA 2014

- 6-sep Cultureel Festival, de HKB staat met een kraam in de Pekingtuin.
- 13-sep Open Monumentendag, thema 'Reizen': inwijding van nieuwe grafstenen op de Oude Begraafplaats aan de Berkenweg, aanvang 11:30 u.
- 27-sep Symposium 'De parels van Baarn: bos, water en gebouwen' in kasteel Groeneveld, aanvang 14:00 u, aanmelding via de antwoordkaart in de toegezonden uitnodiging, insturen vòòr 8 september a.s.
- 4-okt Opening expositie *Baarn spoort... al 140 jaar* in de OHK, aanvang 11:00 u.
- 16-okt Lezing *Hollandse waterlinie* door Kees Schippers, in Het Brandpunt, Oude Utrechtseweg 4a te Baarn, aanvang 20:00 u.
- 23-nov Diner voor vrijwilligers in restaurant La Promenade, uitnodiging volgt.
- 27-nov Lezing *Willem II op Soestdijk* door Gees-Ineke Smit, in Het Brandpunt, aanvang 20:00 u.

Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm, of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de redactie.

Is dit genoeg om eerder te stoppen met werken?

Natuurlijk hoopt u dat u straks genoeg pensioen heeft om leuke dingen te doen. Maar wat als dat niet zo is? Gelukkig kan de Rabobank uw huidige en toekomstige

financiële situatie precies voor u uitrekenen. Maak vandaag nog een vrijblijvende afspraak met uw adviseur. Dan zorgen wij ervoor dat uw financiële situatie ook straks goed geregeld is.

*Gratis na een pensioengesprek:
opbergmap voor het overzicht*

Meer informatie op: www.rabobank.nl

Rabobank

BOEKHANDEL DEN BOER

Laanstraat 67-69 - 3743 BC Baarn - Telefoon 035 - 542 68 51
www.denboer.nl

Gespecialiseerd
in literatuur,
kunst- en kinderboeken